

Yazı-Yorum

Kültür Sanat Ve Edebiyat Dergisi

45. Sayı

YAZARLAR

Yazarlar

İlknur Demir
Zeynep Eşin
Gönül Malat
Handan Kılıç
Selma Sayar
Selva Ezgi Yücel
Ayhan Ün
Aslı Esmâ Karaca
Nuray Narbay
Umut Kaygısız

Genel Yayın Yönetmeni

Zeynep Eşin

Yayın Kurulu

İlknur Demir
Figen Şahin

Editör

İlknur Demir

Çizer

Şaranur Yaşar

İÇİNDEKİLER

Öykü & Masal

Cansu Çetin
Bugün Gelecekler

Deniz Mat Artun
İç Savaşın Sürgünü

Ebru Oğuzhan Yeter
Buğday Ülkesi

Röportaj

Didem Tarlalı

Film İnceleme

Zeynep Eşin
Ulak

Şiir

Merve Usta
İnsanlık

Mustafa Ersin Taşdemir
Bayat Ekmek

Yağmur Yengil
Faşist Rahibe

Yekta Yıldızlı

Güneşi Karşılar

Dosya Konusu

Zeynep Eşin
Ezop Masalları

İlknur Demir
Bir Siyasetname ve

Nasihatname Örneği Olarak
Kelile ve Dimne

Gönül Malat
Katran Bebek

Handan Kılıç
Mavi Sakal Dönüşüme Kapı
Aralar

Aslı Esmâ Karaca
Başka Bir kırmızı Başlıklı Kız
Mümkün

Didem Dilmen
Bir Masal Olarak Don Kışot

Selva Yücel
Kapuska Kazanı

Selma Sayar
"Eşeğin Akli" Masalına Yazınsal
Bir Bakış

Deneme

Nuray Narbay
Dali Harikalar Diyarında

Ayhan Ün
Bana Masal Anlatma

Umut Kaygısız
Süper Baba

İlknur Demir

Bir Siyasetname ve Nasihatname Örneği Olarak Kelile ve Dimne

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde pireler berber, develer tellal iken, Arapça ar'dan türeyecek olan adabın edebiyata dönüşmesinden çok önce, gerçekte gerçek olmayanın arasında büyüdü bir eşikte, Hindistan'da gelivermişim dünyaya.

Benim babam, bir bilge adamdır, erdemlidir, basiret sahibi ve hikmetlidir. Diktatör ve despot bir hükümdar olan Debşelim'in halka ettiği haksızlıklara üzülüp, onu adalet ve insafa getirmek için nasıl bir yöntem bulurum diye kara kara düşünürken, öğrencileri geliverir aklıma. Çağırır onları yanına ve seslenir.

-Ben, Debşelim'in adaletten yüz çevirip halkına eziyetler edip, adi davranışlarda bulunuşunu düşündüm. Krallar böyle çirkin fiillerde bulunduğu uyararak ve adalet davet etmek için yetişmişiz biz. Kendimizi bugünler için hazırlamışız. Bunlara göz yumar ve vazifemizi yapmaktan çekinirsek, cahillerin gözünde onlardan daha cahil ve aşağı duruma düşeriz. Biliyorsunuz ki sağladığı parlak yaşamın güzelliği bahane edilerek bir ülkede canavar, yılan, köpek ve öküzle yan yana yaşamak, kendine ihanetten başka bir şey değildir. Bir bilgeye yakışansa; başa gelmesi muhtemel felaketlerden ve bunların ağır neticelerinden korunmak ve maksada ulaşmak için korkulan şeyi bertaraf etmektir. İşte ben de sizleri bu nedenle topladım. Sizler benim ailem, sırdaşım ve bilgi dağarcığımsınız. Sizden destek alır size güvenirim.

Babam öğrencilerine bunları demiş ve düşmüş yollara, varmış Debşelim'in kapısına. Bak demiş hükümdara;

-İki çakal var buralarda. Biri Kelile diğeri Dimne. Kelile açık sözlü ve doğru olan, Dimne ise düzenbazın teki. Yalancı ve iftiracı. Sen, sen ol hangisini seçeceğine iyi karar ver; iyi yönet, adil davran, insan ol...

Daha sonra tekrar dönmek üzere Beydeba'nın kıssadan hisselerine şimdilik ara verip, masallar hakkında yapılan farklı psikanalitik yorumların en önemlilerinden biri olan, Jung'un ortak bilinç dışılılık savından söz etmek istiyorum. Jung'a göre; bütün insanlığın ortak bilinç dışı, soya çekim ile atalardan gelmektedir ve bireyin tüm geçmişini içerir. Bu geçmiş, insan kültürünü oluşturan arketipler yoluyla -düşler, masallar, mitoslar ve bazı dinî törenlerle-açığa çıkar. İşte; insanlığın, genetik hafızasını yüzyıllar ötesine taşıyan masalların temeli; ortak bilinç dışını oluşturan bu arketiplerdir. Bu sembolik anlatımların çözümlenmesi gereken bir yanı vardır. Masalların sembolik dili benliğimizin görünmeyen arka bahçeleridir ve o arka bahçeler; içinde yaşadığımız toplumun "kültürel belleğidir."

Modern zaman insanı da masal kahramanlarından çok farklı değildir. Şu anki bilincimiz, mücadelemiz, yola çıkışımız, kendimize dönüşümüz ya da başka bir varoluş sürecine geçişimiz bu kültürel hafızamızla şekillenir. Atalarımızdan aldığımız genetik mirasın bir parçasıdır. Bu nedenle psikolojik olarak ele aldığımızda periler, ejderhalar, bir dudağı yerde bir dudağı gökte cinler; kişinin hırslarını, kinlerini, dileklerini, hayallerini sembolize ederken, sosyolojik olarak; toplumun bakış açısına ışık tutarlar. Hepimiz, Joseph Campbell'in Kahramanın Sonsuz Yolculuğu adlı kitabında söz ettiği yolculuğun kahramanları, ortak toplumsal bilincin eserleriyiz.

Masallar; gerçekte, gerçek olmayan arasında var olan büyülü çizginin üzerinde, masal kahramanının sesini duyduğumuz ve artık o çizgiden geriye dönemediğimiz eşiktir. O eşiği aştığımızda büyülü bir dünya karşılar bizi. Biraz karanlık, biraz şaşırtıcı belki biraz korkutucu bir dünyadır burası ve tam da "Periler diyarı tehlikeli bir ülkedir; bu diyarda ihtiyatsızlar için tuzaklar ve fazla cesur olanlar için de zindanlar vardır." diyen Tolkien'in sözünü ettiği yerdeyizdir artık. Varlıktan kaçtığımızı zannettiğimiz ama tam da varlığın ortasına düştüğümüz büyülü, bireysel ve toplumsal varlığımızın tortularının biriktiği bir yer.

Usta yazar, Yaşar Kemal masalları önce "lal-ü ebkem" diye tanımladığı, iyi bir hikâye anlatıcısı olan annesinden dinlemiştir. Anadolu masallarını, türkülerini ve başkaldırı edebiyatının tipik örneği olan eşkıya hikâyelerini ise âşıklardan dinleyerek büyümüştür. Eserlerinde görülen büyülü gerçekçiliğin izlerinde de bu hikâyelerin etkisi büyüktür. Bu nedenle ki, onun roman kahramanlarının bir kısmı eşkıyalardır. Ama bu eşkıyalar, kanun kaçakçıları, katiller, hırsızlar değil; Avrupa, Amerika ve Asya ülkelerindeki haydutluk kurumu üzerine araştırmalar yapan İngiliz tarihçisi E.J.Hobsbawm'ın dediği gibi; yasalara göre suçlu oldukları halde halkın gözünde suçsuz, hatta kahraman sayılan "soylu eşkıyalardır." Bu kişiler, susup boyun eğmek yerine başkaldırırlar ve adalet dağıtırlar. Kelile ve Dimne'nin yazarı Beydeba'nın öğrencilerine sözünü ettiği; hükümdarları uyaran ve onu adalete davet etmek isteyenlerin modern çağdaki fikirdaşlarıdır. Tekrar Kelile ve Dimne'ye dönecek olursak; bu masal kahramanlarının o dönemdeki Hint kültür ve siyasi yapısından etkilenen toplumun ortak bilincinin dışı vurumu olduğunu görürüz.

Bu etkilenmeyi daha iyi anlamlandırabilmemiz için dönemin siyasal sürecine kısaca göz atmakta fayda olduğunu düşünüyorum.

Büyük İskender Hindistan'ı ele geçirmek için Hint hükümdarı Fur'un ordusunu savaş meydanında yener ve Fur'u bizzat kendisi öldürür, savaşı kazanır. Ele geçirdiği bu ülkeye vekil olarak bir yönetici tayin ederek oradan ayrılır. Filozof Beydeba'ya göre vekil olarak bırakılan bu şahıs ülkenin lideri olmaya, devletin siyasetini yönlendirmeye ve halkı yönetmeye uygun değildir. Bir süre sonra Hintliler, Büyük İskender'in vekil bıraktığı yöneticiye karşı isyan ederler –burada bazı tarihsel kaynaklar bu durumu bir devrim olarak nitelendirmektedir- ve onu devirdikten sonra kendi soylarından Debşelim'i hükümdar olarak seçerler.

Debşelim, henüz başarının sarhoşluğuna yenilmemişken, halkının da desteğiyle zaferler kazanır ve hükümdarlığının sınırlarını genişletir. Bir süre sonra adaletten uzaklaşmaya ve Hintlilere karşı zalimleşmeye başlar. Bunun üzerine Brahman din adamı ve filozof olan Beydeba yukarıda söz ettiğim gibi öğrencilerini toplar ve ünlü konuşmasını yapar. Çünkü Beydeba'ya göre; “ hükümdar veya sultan doğru yoldan saparsa, onları iyiliğe ve adalete çağırma görevi âlimlerin ve filozoflarındır.”

Bu bilinçle hareket eden Beydeba, öğrencileriyle konuştuktan sonra, hükümdar Debşelim'i uyarmak ve nasihat etmek için onun sarayına gider. İşte binlerce yıla direnerek günümüze ulaşan Kelile ve Dimne masalı da burada başlar. Debşelim'e, iki çakal olan Kelile ve Dimne adındaki masal kahramanlarının maceralarını anlatan Beydeba'nın bu mücadele sonunda Debşelim'i tekrar halkını seven adaletli bir hükümdara dönüştürdüğü iddia edilir. Bu açıdan bakılacak olursa Kelile ve Dimne, 'Hintlilerin adalet mücadelesinin tarihidir, Beydeba'da 'bu adalet mücadelesinin lideridir, denilebilir.

Beydeba, doğum ve ölüm tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte M.Ö birinci yüzyılda yaşadığı varsayılan Hintli bir filozoftur. Kelile ve Dimne ise Beydeba'nın didaktik bir amaç güderek fabl türünde yazdığı alegorik bir eser. Bir rivayete göre masalın ilk hali kaybolmuştur ve M.S. 300'lü yıllarda Kaşmir'de Pança (beş) ve tantra (inanç) dan oluşan Pançatantra adıyla tekrar derlenmiştir. Ana hikâyeler ve bunlara bağlı alt hikâyelerden oluşan iç içe girmiş bu çerçeve hikâyelerde, Beydeba'nın kendi inanç ve fikirleri doğrultusunda hükümdar Depşelim'e anlattığı masallar; yönetenler konusunda ki tespitleri ve hükümdara verdiği öğütlerin gerçekliği nedeniyle masal tarihindeki yerini yüzyıllardan beri korumaktadır.

“Bilinmelidir ki; saltanat eşiğinde bulunanlardan pek az kimse can ve dilden sadık olarak bulunur, ekserisi kendi menfaatini düşünüp, zararı def etmek için hükümdara sokulur.”

Fabl türünün ustası sayılan La Fontaine'nin masallarından on sekiz tanesini Kelile ve Dimne'den aldığı söylenmektedir. Kelile ve Dimne'de ki hayvan kadrosu oldukça zengindir. Kişiselleştirme (teşhis) ve konuşurma (intak) sanatları ile masal kahramanları olarak karşımıza çıkan hayvanlar, bazen iyi niyetli bazen de kötü niyetli olarak, Kelile ve Dimne'den sonraki masalarda da yerlerini almışlardır. Bu masalarda da hemen hemen her hikâyeye, dinleyeni kendini sorgulamaya yöneltmiştir. Yazıldığı dönemin hükümdarına sunulan Kelile ve Dimne'nin öncelikli dinleyeni ve hedef kitlesi de devlet yöneticileridir.

Sanskritçe dilinde yazılan eser, masal kategorisinde gösterilmesinin yanı sıra; "siyasetname ve nasihatname" türü eserler arasında da kendine yer bulur. Yani; devlet yöneticilerine 'Yönetim Tavsiyesi' olarak yazılmış eserlerdir bunlar ve devlet yöneticilerine siyaset öğretme çabasındadırlar. Beydeba'nın Kelile ve Dimne'si bu türün bilinen ilk örneklerinden biridir. Örneğin Niccolo Machiavelli'nin siyaseti iktidara gelme, iktidarda tutunma, iktidarı kullanma sanatı olarak ele aldığı ve bugün halen faşizmin el kitabı mı, yoksa faşist liderlerin özelliklerini ironik bir şekilde anlatan bir metin mi olduğu tartışılan 'Prens' isimli eseriyle birlikte, 'devlet başkanının filozof olması ya da filozofların devleti yönetmesi gerektiği' şeklindeki görüşlerini dile getirdikleri, Platon'un 'Devlet' ve Farabi'nin 'El-Medinetü'l-Fazıla' isimli eserleri siyasetname ve nasihatname türü eserlerin en bilinenleridir. Beydeba'nın Kelile ve Dimne'sinin bu tür eserler arasında önemli bir yer bulmasının en önemli nedeni, hem türünün ilk örneği hem de masal türünde olmasına rağmen Farabi'ye, Platon'a ve Machiavelli'ye ilham vermesidir.

Tüm bu olumlu özelliklerine karşın, modern dünyada Kelile ve Dimne'nin eleştiriye açık olduğu tarafları da yok değildir. Örneğin, oldukça kedercici bir dille yazılmıştır bu masallar ve yönetenlerin mutlak suretle toplumun içinden çıkması gerektiği aksi takdirde iyi bir yönetici olunamayacağı gibi ötekileştirmenin görüldüğü bir eserdir. Elbet hemen tüm masallarda olduğu gibi, kadınlar bu masallarda da üzerlerine düşen payı almışlar ve hor görülmüşlerdir.

Yararlanılan Kaynaklar =

- 1-Kelile ve Dimne – İlgü Kültür Sanat Yayıncılık – 2018/Birinci Baskı-Sesli Kitap
- 2- Siyasetname ve Nasihatname Örneği Kelile ve Dimne Yüksek Lisans Tezi-Cengiz Akalın
- 3-Prens-Machiaveli-SesliKitap
- 4-https://tr.wikipedia.org/wiki/Jean_de
- 5-Peri Masalları Üzerine, J. R. R. Tolkien/ Altıkırkbeş Yayınları · Nisan 1999

Zeynep Eşin Ezop Masalları

Ezop Masalları, M.Ö. 6. yüzyılda yaşadığı varsayılan Eski Yunan masalcı Ezop tarafından anlatıldığına inanılan fabllardır. İnsanlık kültürünün ortak malı haline gelmiş bu masalarda hayvanlar, bitkiler, cansız varlıklar insanlar gibi düşünüp konuşurlar ve tanrılarla insanlar bir araya gelirler. Bu masalların özünde; halk kitlelerinin yöneticilere üstü kapalı eleştiri ve itirazları saklıdır.

Ezop masalların hiçbirini asla yazmamış, onları sadece sözlü olarak anlatmıştır. Masallarında adalet, dostluk, doğruluk, bağışlamak, cömertlik, alçakgönüllülük, kanaat, sadakat, kendini bilme gibi değerler yüceltilir, zalimlik, düşmanlık, hainlik, kendini beğenmişlik, cimrilik, aç gözlülük, cahillik, kadir bilmezlik, yalancılık, bencillik gibi tutum ve davranışlar ise yerilir.

Kölelikten Kurtuldu

Batı medeniyetinin ilk ahlak hikâyeleri olarak kabul edilen antik Yunan yazarı Ezop hakkında çok az şey bilinmektedir. Hikâye anlatma yoluyla özgürlüğünü kazanan ve bir krala danışman olarak hizmet etmeye devam eden bir köle olduğu söylenir. Hem adı hem de masallarının animist tonu, bazı akademisyenlerin Etiyopya kökenli olabileceğine inanmalarına da yol açmıştır.

Ezop'un kökenleri ve yaşamı hakkında bazı spekülasyonlarda bulunan Yunan tarihçisi Plutarch, Ezop'u Lydia Kralı (şu anda Türkiye'nin kuzey batısında) olan son derece ağır Croesus'un mahkemesine yerleştirirken, aynı yüzyıla kadar uzanan Mısır'dan bir kaynak ise, Ezop'u Türk anakarası yakınlarındaki Ege Samos adasında bir köle olarak nitelendirmiştir. Kaynak, esaretten serbest bırakıldıktan sonra Babil'e gittiğini de iddia eder. Ezop, Frig olarak da anılır ve Türkiye'nin orta kesiminde M.Ö. 1200 civarında Balkan kabilelerinin yerleştiği kökenlere kadar uzanır.

"Ezop" adı, eski Yunancada Etiyopya'ya atıfta bulunan "Acthiop" un bir çeşididir. İnsanlardan daha zeki hayvan figürünü konu alan masallar ve düzenbaz doğası, bazı akademisyenlerin Ezop'un Afrika'dan gelmiş olabileceğini tahmin etmelerine de yol açmıştır.

Masallar Hayvan Zekâsını Yansıttı

Antropomorfizm veya insan kabiliyetine sahip hayvanlar, Ezop masalları boyunca yaygın olan türdür. Karakterler neredeyse her zaman insanlaştırılmış hayvanlardır, yani insanlar gibi konuşurlar ve insanlar gibi davranırlar. Ezop'un evreninde çeşitli hayvanlar, insan davranışının belirli bir yönünü temsil etmede tutarlıdır; tilki zeki, fırsatçı ve kurnazdır, aslan güçlü ve gururludur, kurt hain ve kindardır, köpek masum ve güvenlidir. Tavşan kibirli, kaplumbağa ısrarcı, kirpi asil... Bu tür bir hikâyenin arkasında, her zaman kötü olarak kabul edilen belirli davranışların veya tutumların eleştirilmesi yoluyla bir ders verme veya öğretme niyeti olacaktır. Neyin iyi neyin kötü olduğunun ölçeği kolektifin kültürüne ve zamana bağlı olarak değişebileceği kabul edilmekle birlikte genellikle bir masal; toplumdaki insan davranışının daha evrensel yönlerini ele alır. Bir önceki noktanın fikrini genişleten masal anlatısı ve mesajı aracılığıyla toplumda beklenen davranış konvansiyonlarını aktararak, belirli bir gruptaki değerler yapısının korunmasına yardımcı olur. Aralarında en ünlüsü, kaplumbağa ve tavşanın yarıştığı, "Kaplumbağa ve Tavşan" masalıdır. Kibirli tavşan o kadar emindir ki, dinlenir ve uyur; bilge kaplumbağa ise yavaş ilerler ve kazanır. "Yavaş ama istikrarlı olan yarış kazanır," diye yazıyor masal.

Ezop'un masallarının ilk yazılı derlemesi MÖ 320 civarında Phaleron'un Demetrius'undan, Ezopik Masallar Meclislerinden, dokuzuncu yüzyılda ortadan kaybolur. Roma'da yaşayan bir Yunanlı Valerius Babrius, 200'lerin ilk yarısında bunları Yunancaya çevirir.

Masallar Sansürlendi

Ezop'un masallarının o çağlarda hayatta kalmalarına yardımcı olan bu Latince çevirisiydi. Ezop'un hikâyeleri Orta Çağ Avrupa'sında biliniyordu ve İngiltere'deki ilk matbaa ile birlikte William Caxton tarafından İngiltere'ye geri getirilen bir Alman baskısı, tercüme edildi ve İngilizce dilinde basılan ilk kitaplardan biri oldu. 1692 versiyonu olan Ezop'un yüz Fabl'ı, birkaç yıl boyunca popülerliğini korudu ve Ezop masalları çocuklara okumayı öğretmek için ideal olarak tanıtılmaya başlandı. Çağdaş bilim adamı Robert Temple ve çevirmen olan eşi Olivia'nın keşfi sonrası, 1927 Yunanca bir metinde buldukları bazı orijinal masalları içeren 1998 Penguin baskısı ile budurum son buldu. Yani eserler gerçeğini yansıtmadığı için toplatıldı. David Lister'in Londra'nın Bağımsızlığı için yazdığı makalede açıkladığı gibi "daha önce hiç çevrilmemiş masalların çoğu kaba ve acımasızdı. En ünlülerden bazıları bile onlara daha rahat ve daha ahlaki bir ton kazandırmak için orijinalini değiştirerek tercüme edildi." dedi.

Masalların Masalı Nâzım Hikmet Ran

Su başında durmuşuz,
çınarla ben.
Suda suretimiz çıkıyor,
çınarla benim.
Suyun şavkı vuruyor bize,
çınarla bana.

Su başında durmuşuz,
çınarla ben, bir de kedi.
Suda suretimiz çıkıyor,
çınarla benim, bir de kedinin.
Suyun şavkı vuruyor bize,
çınarla bana, bir de kediye.

Su başında durmuşuz,
çınar, ben, kedi, bir de güneş.
Suda suretimiz çıkıyor,
çınarın, benim, kedinin, bir de güneşin.
Suyun şavkı vuruyor bize,
çınara, bana, kediye, bir de güneşe.

Su başında durmuşuz,
çınar, ben, kedi, güneş, bir de ömrümüz.
Suda suretimiz çıkıyor,
çınarın, benim, kedinin, güneşin, bir de
ömrümüzün.
Suyun şavkı vuruyor bize,
çınara, bana, kediye, güneşe, bir de
ömrümüze .

Su başında durmuşuz.
Önce kedi gidecek,
kaybolacak suda sureti.
Sonra ben gideceğim,
kaybolacak suda suretim.
Sonra çınar gidecek,
kaybolacak suda sureti.
Sonra su gidecek
güneş kalacak;
sonra o da gidecek...

Su başında durmuşuz.
Su serin,
Çınar ulu,
Ben şiir yazıyorum.
Kedi uyukluyor
Güneş sıcak.
Çok şükür yaşıyoruz.
Suyun şavkı vuruyor bize
Çınara bana, kediye, güneşe, bir de
ömrümüze...

Konuk Masası

Yolculuk tüm masalların özündedir. Kahraman bazen fiziksel bazen de manevi bir yolculuğa çıkar ve masalın sonunda artık aynı kişi değildir. Gelişmiş ve dönüşmüştür.

Masalarda anlatılanlar bana hiçbir zaman “fantastik” gelmedi. Ben kendi masalımın kahramanı olduğumu ve Dünyada bir yolcu, bir misafir olduğumu çocuk denebilecek yaşta idrak ettim.

Didem Tarlalı

Didem Tarlalı

Uludağ Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı, Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Dinler Tarihi bölümlerinde okudu. Anadolu Masalları ve Arketipler konusunda çalışıyor. Yücel Balku Yazın Atölyesi'nde Öykü ve Yazın, Çağdaş Drama Derneği'nde Yaratıcı Drama eğitimleri gördü. Çağdaş Masal Anlatıcısı Jean Porcherot'u idolü olarak seçti; İranlı Sanatçı SanazTaj'dan Konsantrasyon ve Hayal Gücü, Psikolojik Jest ve İmgelem, Ses, Nefes, Oyunculuk; NKOG'den Yaşam Koçluğu, NLP, Öğrenci Koçluğu eğitimi aldı. İKSEV Uluslararası İzmir Festivali'nde Yolculuk projesi ile büyüklere masallar anlattı. Efes Antik Kenti'nde, Almanya Essen'de, Beyrut Yunus Emre Enstitüsü, Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü'nde, Yunanistan'da hem yetişkinler hem çocuklar için masal performansları gerçekleştirdi, atölyeler düzenledi. İstanbul ve Kilis'teki mülteci çocuklarla çalıştı, Benim Hikâyem Projesiyle çocukların yazdığı öykülerden oluşan bir kitap hazırladı. Kalbim Zamana Böyle Direniyor isimli bir şiir kitabı vardır.

● **Bu ay röportaj konuğumuz masalları kendi biçimiyle boyayan ve onları kuşaktan kuşağa taşıyan hikâye anlatıcısı ve eğitimci Didem Tarlalı. Kendisiyle, masallar, masal anlatıcılığı hakkında konuştuk. Keyifli okumalar diliyoruz.**

Röportajımıza sizi tanıyarak başlamak istiyorum. Didem Tarlalı kimdir?

Didem Tarlalı; hikâye anlatıcısı ve eğitimci. Babaannemden dinlediğim masallarla büyüdüm. Okullarda ve kurumlarda Sanatsal Anlatım eğitimleri verip; müzelerde, kültür merkezlerinde, üniversitelerde, okullarda, hastanelerde yetişkinlere ve çocuklara umutla hikâyeler anlatmaya devam ediyorum; masalların şifa verdiğine inanıyorum.

Yaşar Kemal, masalları “lal-ü ebkem” diye tanımladığı, iyi bir hikâye anlatıcısı olan annesinden dinlediğini ve bu masalların, yazdığı eserlerde yer bulduğunu söyler. Sizin masallarla tanışıklığınızın hikâyesi nasıl başladı? Neydi sizi masal anlatıcısı olmaya iten nedenler?

Babaannem ve dedem çok iyi anlatıcılar. Tanıdığım ilk masalçı babaannemdir. Hayal dünyamı kurmaya küçük yaşta onların bana anlattıklarıyla şekillendirdim. Anadolu masalları ve hikâyeler dinleyerek büyüdüm. Kendimi hep dikkatli dinleyen ve anlatmayı, paylaşmayı seven biri olarak buldum. Çocukluğumdan itibaren hep yazdım ve anlattım, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü okurken masallara olan ilgim arttı; 2011’de çağdaş masal anlatıcısı Jean Porcherot’tan Fransızca masallar dinlerken hiç Fransızca bilmediğim halde masalları anladığımı fark ettim ve bu kalp dilini keşfederken anlatıcılık yolculuğum başladı.

Masal anlatıcılığı nedir? Masal anlatıcılığı için sanatın bir dalıdır diyebilir miyiz?

Şöyle tanımlanıyor: Masal Anlatıcısı; masalı temalarla zenginleştiren, olayları birbirine kendisine has üslubuyla anlatıp dolgunlaştıran, motifler ve anadilin kıvraklığını, inceliğini gösteren, masaldaki karakterlere ruh katan, masalları kendi biçimiyle boyayarak kuşaktan kuşağa taşıyan sanatçıdır.

Masal anlatıcılığı için bir yolculuk hikâyesi de diyebiliriz. Siz bu yolculuk hikâyenizde nelerden besleniyorsunuz?

Yolculuk tüm masalların özündedir. Kahraman bazen fiziksel bazen de manevi bir yolculuğa çıkar ve masalın sonunda artık aynı kişi değildir. Gelişmiş ve dönüşmüştür.

Masallarda anlatılanlar bana hiçbir zaman “fantastik” gelmedi. Ben kendi masalımın kahramanı olduğumu ve Dünyada bir yolcu, bir misafir olduğumu çocuk denebilecek yaşta idrak ettim.

Her zaman doğadan, insanlardan, hayallerden ve diğer sanat dallarından besleniyorum diyebilirim.

Masal denince ilk akla gelen çocuklar oluyor. Hatta çocukları uyutmak için ebeveynlerin tercih ettiği bir yöntem olduğunu düşünenlerin sayısı hiç az değil. Oysa masallar insanın içinde yaşadığı toplumun ortak bilinci. Bu ortak bilincin masallara yansımından söz edebilir misiniz? Bu ortak bilinci açığa çıkardığı için uyutan değil tam tersi uyandıran bir yönü var mı masalların?

Benim için masalların en önemli özelliklerinden biri umut ve mücadele gücünün tohumlarını insanın kalbine bırakmasıdır.

Doğru seçilmiş masallar içimizi her zaman aydınlatır. Çocukların doğru seçilmiş, içaydınlığı veren masalları dinlemesini çok önemli görüyorum; özellikle de sevgiyle bağ kurduğu bir anlatıcıdan dinlemişse bu masalı. Hayatı masallardan dinleyecekler böylece iç barış ile tüm zorluklara rağmen yaşayacak, umutla direnecek ve hayal gücünün sonsuzluğuyla üreteceklerdir.

Gerçeklerle yüzleşmek her zaman zordur insanoğlu için. Bu nedenle insanın arketipleri harekete geçiren sembollere ihtiyacı vardır.

Gerçeklerle doğrudan yüzleşmek istemezler. Masal anlatıcıları, sen dilini kullanmadan, kişileri gerçeklerle yüzleştirir diyebilir miyiz?

Diyorlar ki en işe yaramaz anlatım nasihat vermektir; kimsenin nasihat dinlediği görülmemiştir. Çünkü herkes biricik ve kendi deneyimini yaşamak için dünyada. Masalın en sevdiğim özelliklerinden biri “sen dili” kullanmadan ortaya metaforları koyarak hikâyeyi dinleyicinin kabına bırakıyor olması. Masalı aynaya benzetiyorum- bu benzetmeyi yapmayı çok seviyorum.- Aynanın sırrı gibi masalın metaforu, ona bakan kendini görür ama ne kadar kendisiyle yüzleştiği ne kadar görmeye hazır olduğuyula ilgilidir.

Masal anlatıcılığında sesin önemli bir rolü var. Sesin iyileştirici gücü olduğu da bir gerçek. Bu nedenle masal anlatıcılığı için ses eğitiminin de önemli olduğunu düşünüyorum. Bu konuda neler söyleyebilirsiniz?

Sesin nasıl kullanıldığı masal anlatımı için çok önemli. Doğru vurgu, tonlama teknik olarak hikâyenin daha iyi anlatılmasını sağlar ama tabii ki sesin yaydığı enerji dinleyenin doğasını doğrudan etkiler bu yüzden anlatıcının hoş duygularla, hoş düşüncelerle, samimi anlatımı içimizi ısıtır.

Size “dile benden ne dilersem” diyen bir cinle karşılaştıysanız. Ne olurdu üç dileğiniz.

Dilek hakkımı üçe indirgemek benim için çok zor ❖❖ Yalnızca birini söyleyebilirim: Herkesin içindeki iç barışa kavuştuğu; herkesin içinde hangi güzellikler varsa onları diğerleriyle paylaşarak yaşadığı zamanların olmasını dilerdim.

Son olarak Őunu sormak istiyorum. Elbirliđi ile sonunu hazırladığımız dűnyanın masalı nasıl sonlanacak sizce?

Őöyle tarif edebilirim: Őimdiye kadar yaŐanabilecek her Őey yaŐandı ve bitti fakat Őu andan itibaren yaŐanabilecek hiğbir Őey yaŐanmadı henűz. Yani gelecek her an oluŐturuluyor. YaŐanmıŐ olan tűm deneyimler bize masallar hikâyeler aracılığıyla aktarılıyorlar. Onların ıŐıđında biz geleceği her an, yeniden ve sonsuz olasılıkların iğinden seğtiklerimizle oluŐturuyoruz.

Dűnya'nın dengesi hassastır; madem ki buradayım o zaman insan olmak ve Dűnya iđin sorumluluđum çoktur.

Hepimiz iđin bűyle olduđunu dűŐűnűyorum. Madem ki buradayız, sorumluluđumuz çok. Bu gűzel gezegende uyanık olmak; dođanın, insanlıđın aleyhindeki her Őeye hayır demek; insanca yaŐamak iđin varız.

Ebru Oğuzhan Yeter Buday Ülkesi

Gelecek yüzyıllara kök salacak, tüm insanlığı doyuran bir Buğday Ülkesi varmış. Yüzlerce, binlerce çeşit buğday, uçsuz bucaksız tarlalarda, çayırlarda mutlu mesut yaşarlarmış. Renkleri, tatları, boyları, kokuları birbirinden farklı olsa da, bir arada yaşamaktan çok mutlu olan Buğday Ülkesi'ndeki buğdaylar; yağın yağmuru birlikte içer, açan güneşle birlikte ısınır, esen rüzgârlardan birlikte korunurlarmış. Her biri bağımsız dalgalanır ama bir arada güçlü olduklarını da bilirlermiş. Kendi ülkelerini doyurdukları gibi, her canlıya, kurda, kuşa da yeterlermiş. İnsanlar kıtlık dönemlerinden dersler çıkarıp; ekilecek buğdaylardan gelecek yılın tohumlarını ayırıp, kalanını da çuvallara doldurup en yakın değirmene götürüp, kışlık yiyeceklerini hazır ederlermiş. Buğdaylarının bereketi, Buğday Ülkesinin şöhreti, dünyanın her yerine yayılmış.

Günlerden bir gün, başka ülkelerden, Buğday Ülkesine rüzgârlarla gelen bir böcek, buğdayların tadını çok beğenmiş ve bunların kendi ülkesinde yaşamaları gerektiğini düşünmüş. "Bu buğdaylar mutlaka benim ülkemde olmalı" diye sinsice planlar yapmaya başlamış. Bereketli buğdaylar, içlerinde dolaşan hiç bir canlıya kötü gözle bakmadıkları için bu yabancı böceğin de onlara kötülük yapabileceğini düşünmemişler. Fakat bu böcek, buğdayların başlarının dik oluşundan ürktüğü için, ayırık otlarının kendisiyle işbirliği yapmalarını istemiş ve onlarla dostluk kurup;

-Heyy ayırıklar teklifimi iyi düşünün. Bu ülkede yeterince buğday var, ne olur ki bizim ülkemizde de olsa. Hem size muhteşem hediyelerim olacak...

Ayrık otları, bu güne kadar buğdaylardan hiç bir zarar görmedikleri için ne diyeceklerini bilememişler. Ama hain düşman onlara çok cazip tekliflerde bulunmuş;

-Bana yardım ederseniz, size özel vitaminler veririm. Hem daha çabuk büyürsünüz, hem de kökleriniz daha sağlam olur. Böylece size kimseler zarar veremez. Ayrık otları bu yabancı böceğin teklifini kendi aralarında tartışmaya başlamışlar.

- Bir kaç bilgi vermektan ne çıkar ki canım, demiş en genç olanı. Orta yaşlı olan ise;

-İyi düşünün arkadaşlar bu böcek kimdir, nedir bilmiyoruz, hem buğdayların bize bir zararı yok ki neden böyle bir teklifi kabul edelim, derken, -Ben artık ayrık otu olmaktan sürekli yolunmaktan usandım. Belki bu vitaminlerle güçlenir buğdaylara karşı daha dirençli oluruz. Hem vereceğimiz bilgilerin ülkeye ne zararı dokunacak canım, demiş aylak aylak sallanan bir ayrık otu.

Ayrık otları kendi aralarında ayrışmaya başlamışlar ama çoğunluk böceğin dediğini yapmaya karar vermiş bile. Çaresiz çoğunluğa uyulmuş ve böcek için çalışmaya karar verilmiş. Buğdayların nasıl ekildiği, nasıl çoğaldıkları, tohumlarını nasıl koruyup sakladıkları böceğe anlatılacak, hatta; buğday ambarlarının, tohum depolarının nerede olduğu da öğrenilip tüm bilgiler verilecekmiş. Düşman böcek elbette çok sevinmiş, aldığı bilgileri hızla kendi ülkesinde ki büyük böceklere yetiştirmek için heyecanlanmış. Artık ülkesine her gittiğinde, oradakilere bu muhteşem buğdayların çok yakında kendi ülkelerinde de yetiştirilebilmesi için nasıl çalıştığını anlatıp duruyormuş. Buğday Ülkesine döndüğünde de ayrık otlarına, çeşitli vitaminler getirip onların köklerini tatlandırıp güçlendiriyormuş.

Buğdayların gücünü, direncini, onları tanıyan her yabancı; "Bu Buğday Ülkesi asırlardır nasıl ayakta duruyor? Nasıl bu kadar hızlı çoğalabiliyorlar ve nasıl oluyor da bu kadar dolgun tanelere sahipler?" diye merak ederlermiş; "Kışın soğuğa ve kara, yağmura sele nasıl dayanıyorlar ve en önemlisi de birbirlerine nasıl bu kadar bağlılar?"

Düşman böcekte, tüm bu sorulara cevap bulacağını umut ederek, ara sıra getirdiği vitaminlerle ve tatlı sözlerle ayrık otlarını kandırmaya devam ediyormuş. Onlarla daha sık toplanıp, sohbetler etmeye ara da sırada aklına gelen soruları sorup, cevaplar almaya çalışıyormuş. Bu sohbetlerin birinde ayrık otlarının buğdaylar hakkında çok fazla bilgiye sahip olmadıklarını fark etmiş böcek. Buğdayların arasında onların çalışmalarından hiç haberdar olmadan ot gibi yaşayıp gidiyorlarmış. Ayrık otlarının bilmediği bir şey daha varmış; o da buğdayların ne kadar akıllı olduklarıymış. Birbirlerine ne kadar bağlı olup, vatan topraklarını ne kadar çok sevdikleri.

Oysa buğdaylar; geçmişten, savaş yıllarından, yokluktan, fakirlikten, yoktan var olmaktan çok büyük dersler çıkarmışlar. Ataları büyük mücadeleler sonucunda bu günlere kadar soylarını devam ettirmişler, geçmişlerini çok iyi bildikleri için, ülkelere karşı olabilecek her türlü tehlikeyi anında görüp önlemlerini almayı da iyi öğrenmişler.

Meğer ayrık otları her akşam yorgun argın uyurken, buğdaylar hep birlikte baş başa verip, sohbetler ederlermiş. Harman yerinde, çayırdan, tarlada, ambarda ne kadar buğday varsa, hep bir ağızdan sabaha kadar salına salına, bağımsızlık türküleri söylerler, bu türkülerin sözlerinde, yavru buğdaylara ders veren mesajlar iletirlermiş. Oysa ayrık otları bunların hiçbirinin farkında bile değillermiş.

Asırlardır, her başak taneye dönüşürken, boy verirken, buğday olup baş eğerken bile bu türküleri söyleyerek büyümüşler. Bu yüzden, Buğday Ülkesi'nin bir tek tanesine bile zarar verecek bir hain olmamış içlerinde. Birbirlerine hep güvenmişler. Hiç kimseyi ayırtmadan, dışlamadan, tek amaçları Buğday Ülkesi'nin geleceği ve bağımsızlığı olmuş. Bunları bilmeyen ayırık otları, hangi buğday tanesine yanaşıp bir şeyler sormak istese elleri boş dönüyormuş.

Düşman böcek elbette bu duruma çok sinirlenmiş. Hiçbir bilgi alamamanın verdiği kızgınlıkla, kendi ülkesine eli boş dönmektense buğdaylara zarar verip kaçmaya karar vermiş. Getirdiği bir avuç zehirli gübreyi, buğday ülkesinin ortasına boşaltıp kendisi de ayırık otlarının arasına saklanmış. Zehirle temas eden buğdaylar hızla sararmaya, kırılıp dökülmeye, yanmaya başladığında, diğer buğdaylar bir sorun olduğunu anlayıp hemen baş başa verip salınmaya başlamışlar. Öylesine güçlü salınıp, öylesine gür bir şekilde türkü söylüyorlarmış ki, onların gücünden düşman böcek ve ayırık otları fena halde korkmuşlar.

Bu zehrin, ancak bir yabancı tarafından atılmış olabileceğini fark ettiklerinde, yabancı böceği ve yanında ki işbirlikçi ayırık otlarını zehirli gübrenin içine gömmüşler. Düşman böcek ve işbirlikçi ayırık otları çırpınmaya başlamış. Zehirle tüm buğdayları yok edeceğini düşünen böceklerle birlikte, son pişmanlığın fayda etmediğini anlayarak köklerine kadar yanan ayırık otları birlikte yok olmuşlar. Buğdayların güçlü rüzgârıyla zehir dağılmış, sararıp solan, kırılan, harap olan buğdaylara diğer buğdaylar hemen sahip çıkmışlar ama ne yazık ki bu arada çok sayıda buğday da hayatını kaybetmiş.

Yanan topraklarına çok üzülen buğdaylar, başaklarını feda eden, diğer buğdaylar yanmasın diye onlara siper olan kahraman buğday arkadaşlarını hiç unutmamışlar.

İşte, buğdaylar asırlardır var olmalarını bu beraberliklerine borçluymuşlar. Mevsimi gelince, onlara emek veren köylülerin sırtlarındaki çuvallarda, kendilerine yol gösteren kırlangıçların rüzgârında, buğday değirmeninin dişlilerinin arasında, hiç yorulmadan yeniden doğaya dönüşün yolculuğuna çıkarlarmış.

Siz de, buğday tarlalarından her geçtiğiniz de onların sesine kulak verin. Asırlardır birbirine kenetlenip ülkelerinin bağımsızlığı için söyledikleri türküleri duyacaksınız.

Bir dane olarak düşeriz toprağa

Bizi bir eken, bin alır ambara

Ekin olur, un oluruz

Ekmek olur doyururuz

En çok bağımsızlık için var oluruz

Biz buğday ülkesiyiz

Biz birlikte güçlüyüz

İnsan bilimine yapısalcı yaklaşımı getiren Claude Levi Strauss'un, çalışmalarının özünde "insanı anlamak" yatar. Strauss, ilk bakışta biçimsiz ve dağınık görünen olay örgüsünden yola çıkarak, birbiriyle ilintisi olmayan olayları genel bir dizge içinde, birbirine bağlantılı parçalar olarak değerlendirir. Çünkü Strauss'a göre insanlık deneyimi ve eylemi insandaki temel düşünce yapısından kaynaklanır ve bu yapıyla sınırlıdır.

Strauss, en önemli çalışma alanlarından birini oluşturan söylenleri (mit) evrensel mantığın en duru anlatımı olarak ele alır. Söylenlerin, önemsiz görünen pek çok tekrarı barındırdığını tespit eden Strauss, bu tekrarların altında şifrelenmiş bir ileti yattığı sonucuna varır. Levi Strauss'a göre söylenler, insanlığın bir nevi ortak düşüdür, ortak bilinç dışıdır ve kapalı anlamlarının ortaya çıkarılabilmesi için yorumlanmaya muhtaçtır. Tıpkı Freud'un düş çözümlemesi gibi, söylenlerin de çözümlenmesi gerektir.

Rus biçimselcilerinden Vladimir Prop ise, yüz adet Rus halk masalının içeriğini inceleyerek bu masalarda sürekli yinelenen izlekler tespit etmiştir. Masalları izleksel benzerlikleri doğrultusunda sınıflandırmış ve "Tüm Rus halk masalları tek çeşittir." sonucuna varmıştır.

Nazım Hikmet'in, "Sevda Bulut" un Önsöz'ünde: "...Masal, bütün milletlerin, bütün yaşların ve kültür seviyelerininindir. En koyu Arap sanılan bir masalı bir Japon ya da İngiliz hemen anlar ve sever. Rus ister işçi, ister kolhozcu, ister atom bilgini olsun en koyu Türk masalının tadına hemen varır.

Masallar insanlığı kaynaştırır. Bütün milletler aşağı yukarı aynı aynı sosyal gelişme yollarını biraz daha ağır, biraz daha hızlı, biraz daha kestirme, biraz daha dolambaçlı geçtiklerinden ve bir büyük kaynaktan gelip büyük denize doğru yöneldiklerinden, masallar eninde sonunda birbirine benzer. Bilginler bu benzerliğin nedenleri etrafında tartışıyor, çeşitli görüşler ileri sürüyorlar. Beni ilgilendiren, benzerliklerin halkları birbirine yaklaştırması. Nasyonalizmin sökemeceği kültür alanlarından biri de masallar dünyasıdır.” derken bahsettiği bilginlerdendir Strauss ve Prop.

Yapısalcıların masalların insanlığın ortak bilinçdışını yansıttığı önermesi bir tarafa, masalları yeniden inşa etmeye kalksaydık neler olurdu acaba?

Nota Bene Yayınları'nın “Anti Klasikler” dizisinden çıkan “Başka Bir Kırmızı Başlıklı Kız”, Strauss'un ve Prop'un yapısalcı tespitlerinin üzerine çıkararak masalı yeniden yazıyor. Bu yeni yazımda; sorgulanan temel izlekler şöyle sıralanabilir.

- Annesinin tembihini dinlemediği için cezasını bulan küçük kız,
- Anneannesi kılığına giren bir hayvan tarafından kandırılan küçük kız,
- Kırmızından başka renk tercih etmeyen küçük kız,
- Kendisi götürmek yerine küçük kızını ormana salan anne,

- Hasta olduğu halde kalkıp kapıyı kurda açan anneanne,
- Antik Yunan tiyatrosundaki “deuxexmachina” misali ortaya çıkıp masalı mutlu sona bağlayan avcı,
- Masaldaki mağdur dışı karakterlerin yaşadığı problemleri bir çırpıda çözen avcının eril karakteri...

Juan Scaliter tarafından kaleme alınan, Delia Iglesias tarafından resimlenen “Başka bir Kırmızı Başlıklı Kız”, “Bir varmış, bir de yokmuş... Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal pireler berber iken, ben annemin beşliğini tıngır mıngır salları iken...” diye başlayarak “birazdan duyacaklarınızda tüm akıldışılıklar meşrudur, sorgulanamaz” dayatmasına hiç ilişmeden “Zamanın birinde çok cesur bir kız yaşamış.” diye başlıyor.

Kahramanımızın cesaretini, karanlık gecelerde dışarıda dolaşmaktan, en yüksek ağaçların tepesine tırmanmaktan çekinmediğini anlatarak açıklarken, çevresindekilere cevaplanması zor sorular sorduğundan da bahsediyor ve şöyle diyor: “...Yalnızca korkak olmamak değildir cesaret. Cesaret aynı zamanda herkesten farklı düşünebilmektir.”

Masalın bu yeni yazımında; Kırmızı başlıklı kız anne ve babasıyla birlikte küçük bir köyde yaşıyor ve babasının pişirdiği nefis çöreklerin kokusu her sabah köyü kaplıyormuş. Kızımız macerayı da çok sevdiğinden anne ve babası eline su kovasını verip eve su getirmesini istediklerinde köyün ortasında herkesin suyunu aldığı kuyudan değil de ta uzaklardaki dereden su çekmeye gidermiş.

Günün birinde köyde bir salgın başlamış. Köylüler birer birer hastalanıp yatağa düşmüşler. Hastalık öylesine yayılmış ki kralın sarayının kapısına kadar dayanmış. Hastalığın giremediği tek bir ev kalmış, o da Kırmızı Başlıklı Kız'ın eviymiş.

Bir sabah annesi, Kırmızı Başlıklı Kız'dan ormanın ortasında yaşamakta olan anneannesine gidip sağlığı ne durumda, bir ihtiyacı var mı diye sormasını istemiş. Ancak hastalık kapmaması için yolda kimseyle konuşmamaya dikkat etmesi gerekliymiş. Hastalık kapanlar bulaştırmamak için siyah giyerlermiş. Onlardan uzak durmalıymış. Babasının hazırladığı çöreklerle annesinin hazırladığı küçük çadırcık ve geceleri toprakta görünmez olan ayak izlerini görebilmeye yarayan küçük lambayı sepetine yerleştirerek yola çıkmış küçük kız. Arkasından annesievdeki ocağa bir demet leylak atmış, kokusu bacadan çıkıp uzaklara kadar ulaşsın, annesinin kendisini düşündüğünü hatırlatıp güven versin; rengi de gökyüzüne doğru yükselip kızına cesaret versin diye...

Hem korkmuş hem de üşümüş ama sonunda anneanneciğinin evine ulaşmış. Anneanneyle sımsıkı kucaklaşmışlar. Anneanne döndürmüş, öksürtmüş, ağzını açtırmış, şarkı söyleyip dans ettirmiş torununa. Hasta olmadığından emin olduktan sonra, anne ve babasını sormuş. Onların da iyi olduklarını öğrenince köyde herkesin hasta olup bizimkilerin olmayışını sorgulamış. Yediklerinizi mi değiştirdiniz? Elbiselerinizi mi yenilediniz? Herkesten fazla mı dans ettiniz? Salgına karşı yeni bir şey bir icat ettiniz? Hepsinin cevabı hayırmış. Peki evin suyunu nereden alıyorsunuz, kuyudan mı? Hayır anneannecik, dereden...

Anneannecik çok şaşırılmış küçük kızın cevaplarına. Gözleri hayretten açılmış, ağzı da. Tam o sırada kapı çalınmış. Gelen avcıymış. Avcının derdi anneanneye avladığı hayvanları satmakmış. Hep gelirmiş böyle ama anneannecik hayvanlara eziyet edenleri hiç sevmediğinden avcıdan hiç bir şey satın almazmış.

Şaşkınlıktan büyümüş gözleriyle açınca kapıyı anneannecik, avcı meraklanmış: “Gözlerin neden o kadar iri?” diye sormuş. “Kitap okumaktan tabii ki.” demiş anneanne. “Kulakların da kocaman?” “Bana söylenenleri dikkatle dinlemekten.” “Peki ya ağzın?” “Gerçekleri herkese duyurmak için öyle ağzım da!”

“Bana bak avcı, salgın hastalık senin yüzünden çıktı köyde. Avladığın ve satamadığın hayvancıkları atıyorsun köyün kuyusuna. Kuyu kirleniyor ve herkes hastalanıyor.” Avcı sus pus olmuş. Kırmızı başlıklı kızla anneannesini yakalayivermişler avcıyı, elini kolunu bir güzel bağlayıp köye götürmüşler. Köylüler de çok kızmışlar bu işe. Nasıl bir ceza versek diye düşünmüşler uzun uzun. Sonunda avcının kuyuyu iyice temizlemesine ve bir daha avcılık yapmamasına karar vermişler...

“Az gidip uz gidip dere tepe düz gidip arkaya dönülüp bakılınca bir boyu yol gidildiğini gören”, birbirine benzeyen klasik masalların gidişatına inat, masal burada bitiyor. Bu yeni masalda, dere tepe düz gittikten sonra arkaya dönülüp bakılınca epeyce bir yol gidildiği aşikâr. Avcı basit bir eril kahraman değil, kırmızı başlıklı kız saf bir küçük kız değil, anneanne kendinden habersiz edilgen bir ihtiyar hiç değil... Köyün sorununu akıl ve mantık çerçevesinde adil biçimde çözen köylüler ve buna vesile olan cesur kırmızı başlıklı bir kız var.

Bu durumda sorulması gereken soru şu: “Başka bir Kırmızı Başlıklı Kız” mümkün mü? Cevap da şöyle olsa gerek: Ortaçağ zihniyetinin masallara kadar soktuğu az gidip uz gitmek motifinin 21. Yüzyılda değişmesi gerekmiyor mu?

M. Ersin Taşdemir Bayat Ekmek

Bir ses bir anıya denk düşüyor ikimizin bildiği
İpilik bir güneş var üstümüzde
Alışabilmenin yabancılığını çekip
Bir bayat ekmek gibi
Kurulmuş kentlerin taşları üstünde bırakılıyoruz.

Ölümün hangi sıfatı yeterli kalır ki sana
Kimim kimsem yok benim, kandırmayın artık beni
Gömleğimden çıkmaz yaşamımın lekeleri
Bir bayat ekmek gibi
Kırıntılara basılmış yerlerde bırakılıyoruz...

Bütün ölümlerden söz etmek gerekir sonra
İyi halden, işlediğiniz cinayetlerden
Duvarın altında kalır sözler
Bir bayat ekmek gibi
Bırakacağı yeri bilmeyen ellerde bırakılıyoruz...

Vahşi ve ilkel bir kabilenin üyesi olarak yaşama gözlerinizi açmış olsaydınız Tanrılar için kurban vermeyi, ölmüş amcanızın tırnak parçacıklı külünü yemeyi, bir sevdiğinizi kaybettiğinizde parmağınızı ilk boğumdan kesip atmayı yaşamınızın alelade bir parçası olarak kabul edebilirdiniz. Bu gibi ayrıntılar, yaşamınızın bir parçasıdır ve komşu bir kabilenin bu tür mantıksız davranışlarını hor görürken kendinize ait olanları sorgulamazsınız bile. Budalalık tıpkı zekânın da olduğu gibi evrenseldir. İster kabilede olsun isterse de çağdaş bir coğrafyada, doğumunuz itibarıyla enjekte edilen, ilksel imgelerinizle oynanarak dikilen değerler dünyanızı irdeleyip hesaba çekmeniz pek olası gözükmemektedir.

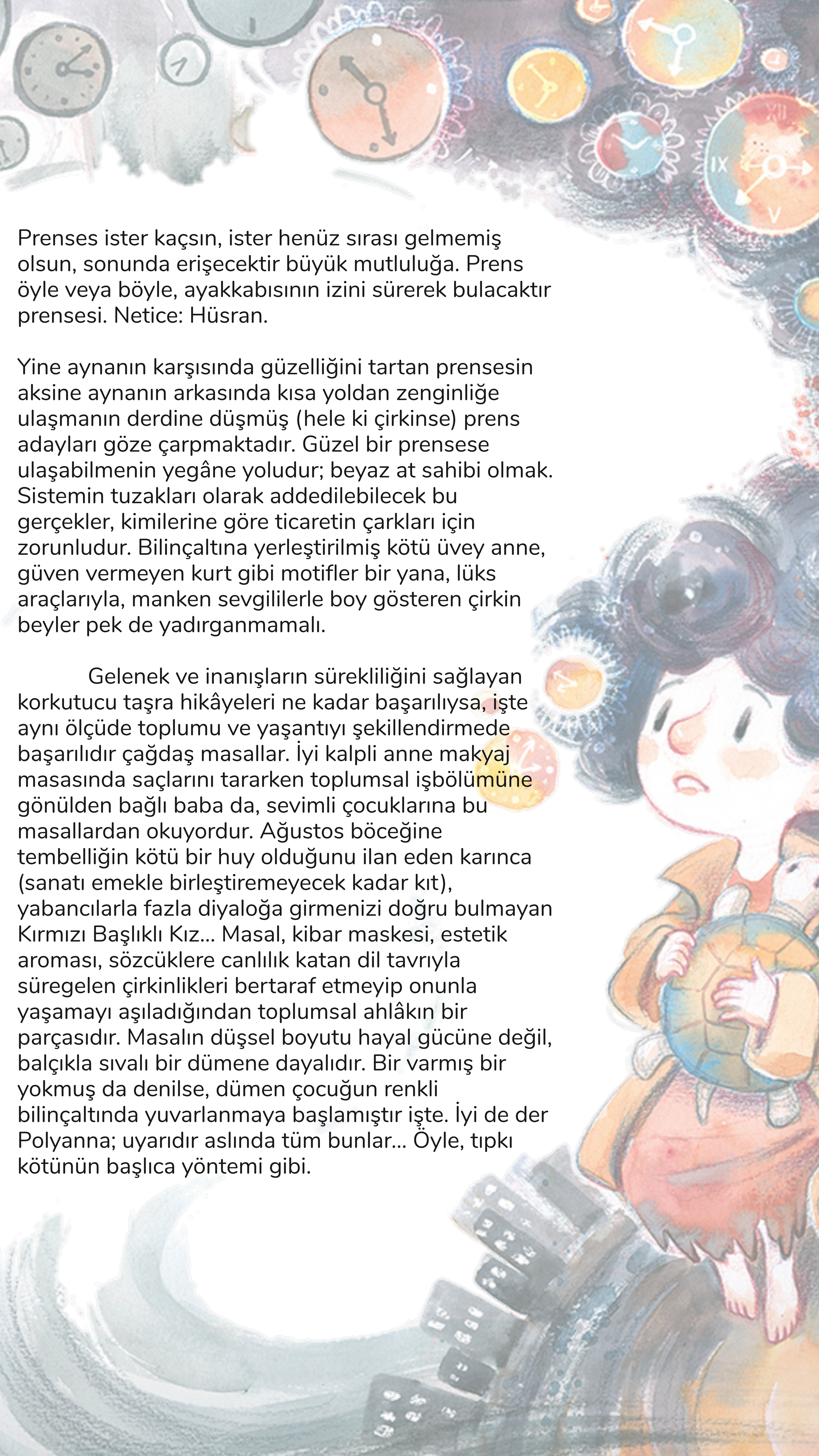

Öte yandan çağdışının enstrümanına benzer bir yöntemi düstur edinmiş parlatılmış aydınlığı yüceltmek için o külyutmaz zekânınız, pompalanan bilinçaltı dinamitlerini herhangi bir vize işleminden geçirmez bile. Masal çağdaştır, aydınlıktır ve gönül rahatlığıyla çocuklarınıza servis edebilirsiniz! Çağdışı ve çağdaş, özünde birbirine öylesine dolanmışlardır ki; bağınazı da aydını da aynı yöntemle başvururlar. Yeter ki şekil alsın ağaç, hem de gençken. Öcü, cadı, şeytan, melek, cinler, prensesler, prensler... Üstelik tıpkı ticaretin ses kesme aparatı fonksiyonunu üstlenmiş olan o hiyerarşinin sıralamasıyla uygulanır dozlar. Ninni, insan yaşamını bir anlamaya bağlamanın başlıca yolu; uyusun da büyüsün, tıpış tıpış yürüsün... Doğru saydığımız şekilde sessiz kalırsan büyürsün işte, yürürsün, gibi bir vaadi de yeni doğmuş bir bebeğe vermekle dâhil ediyoruz oyuna. Sistemin çarkları ve dişlileri bununla da yetinmeyecektir kuşkusuz. Ninniyle örmeye başladığımız planımızı masallarla sağlam temellere atma vaktidir. İlkel kabileler inanışlarıyla geleneklerini sağlam temellere atmalı ve çağdaş dünya da süregelen sistemin solmaması adına aynısına zorunludur. Öcü; var olan dünya adaletinin ilk simgesi. Ninninin gelişmiş bir sürümü olarak karşımıza çıkarılan masalın etkisi dillere destan.

İlkel kabile üyesi bir çocuğu Tanrılara kurban verilmediği için taşa dönüşen iman fukaralarıyla korkutma yöntemi çağdaş dünyada daha farklı boy göstermektedir. Üstelik zamanla dönüşüme de uğramıştır masallar, ilk halleri barbarca bulunup yumuşatılmıştır. Kırmızı Başlıklı Kız'ın aslında soylu bir küçük Hanımefendi olması ve masalın sonunda kurt tarafından parçalanması (masal bu şekilde son bulur) hiç dillendirilmez (masalın orijinal halinde oduncu ve büyükanne yoktur). Uyuyan Güzel'in prensesinin aslında bir öpücükle uyanmadığı, bir kral tarafından tecavüze uğradığı ve dokuz ay sonra iki çocuğu olduğu (hem de uyurken oluyor tüm bunlar) da pek bilinmiyordur artık. Nice masal bunun gibi dönüşümlere, güncellemelere uğramıştır. Toplumların imgeleri dönüşüme uğradığı ölçüde bir yumuşatma sürecinden geçirilmiştir masallar. Aksi durumda; öğretici ve şekillendirici olması bir yana tepki bile çekebilir bu masum hikâyeler.

Süregelen yaşamın sınırlarını çizen sistem başta ninni, ardından masal ve son olarak da kendini sürekli yineleyen ve dönüştüren sinema ile varlığını korumaktadır. Aydınlanma tarafından örgütlenmiş bir gerilemedir esasen bugünün düzeni ve kural koyucular bilinçli veya bilinçsiz olarak gerekli olan motifleri bilinçaltımıza geleneksel ritimle işlerler. Pamuk Prenses kötü mü kötü üvey annesinden kaçabilse bile kendisine biçilen toplumsal rolden sıyrılamaz. Yedi cücenin bakımını üstlenir, elinde fırçasıyla zemini süpürüp yemek yapar zavallı. Bir başına varlığını sürdürmesi düşünülmemeyeceğinden beyaz atlı prensini beklemeye koyulur. Mecburdur ona! Neyse ki sonunda bulur beyaz atlı prensini ve bulur bulmaz da terk eder yedi cüceyi. Beyaz atlı prenslerini bekleyen zamane prenseslerin başka kurtuluş yolları da bulunmuyor gibidir bugün. Yaşamları boyunca bu hayal ile yoğrulduklarından iş adamı olan prensleri de kayıtsız şartsız birer melektir hani gözlerinde. Buna inanmışlar ve inanmak zorundadırlar.

Prenses ister kaçınsın, ister henüz sırası gelmemiş olsun, sonunda erişecektir büyük mutluluğa. Prens öyle veya böyle, ayakkabısının izini sürerek bulacaktır prensesi. Netice: Hüsran.

Yine aynanın karşısında güzelliğini tartan prensesin aksine aynanın arkasında kısa yoldan zenginliğe ulaşmanın derdine düşmüş (hele ki çirkinse) prens adayları göze çarpmaktadır. Güzel bir prensese ulaşabilmenin yegâne yoludur; beyaz at sahibi olmak. Sistemin tuzakları olarak addedilebilecek bu gerçekler, kimilerine göre ticaretin çarkları için zorunludur. Bilinçaltına yerleştirilmiş kötü üvey anne, güven vermeyen kurt gibi motifler bir yana, lüks araçlarıyla, manken sevgililerle boy gösteren çirkin beyler pek de yadırganmamalı.

Gelenek ve inanışların sürekliliğini sağlayan korkutucu taşra hikâyeleri ne kadar başarılıysa, işte aynı ölçüde toplumu ve yaşantıyı şekillendirmede başarılıdır çağdaş masallar. İyi kalpli anne makyaj masasında saçlarını tararken toplumsal işbölümüne gönülden bağlı baba da, sevimli çocuklarına bu masallardan okuyordur. Ağustos böceğine tembelliğin kötü bir huy olduğunu ilan eden karınca (sanatı emekle birleştiremeyecek kadar kıt), yabancılarla fazla diyaloga girmenizi doğru bulmayan Kırmızı Başlıklı Kız... Masal, kibar maskesi, estetik aroması, sözcüklere canlılık katan dil tavrıyla süregelen çirkinlikleri bertaraf etmeyip onunla yaşamayı aşıladığından toplumsal ahlâkın bir parçasıdır. Masalın düşsel boyutu hayal gücüne değil, balçıkla sıvalı bir dümene dayalıdır. Bir varmış bir yokmuş da denilse, dümen çocuğun renkli bilinçaltında yuvarlanmaya başlamıştır işte. İyi de der Polyanna; uyarıdır aslında tüm bunlar... Öyle, tıpkı kötünün başlıca yöntemi gibi.

Deniz Mat Artun

İç Savaşın Sürgünü

Defterime uzanıyorum. Bardak altlığı olmuş, tepsi olmuş, sayfalarına kahve lekeleri, su damlaları, bisküvi kırıntıları saklanmış defterimin boş bir sayfasını buluyorum. Pencere kenarındaki koltuğa gömülüp, penceremin önündeki çamla günlük sohbetime başlıyorum. “Nasılın çamımın içi? Bok gibi değil mi? Ben de...” Her sabah günümü planlamalıydım bu deftere; iki ay önce söz vermiştim psikoloğuma. Her hafta teyitleşiyoruz yeniden: “Gününü planlıyorsun, değil mi? Yoksa zaman elinden uçup gidiyor, biliyorsun.” Biliyorum, ne yazık ki çok iyi biliyorum. Zaman uçup gitse bir tek yine iyi; uçup gitmemeye, burada benimle sonsuza dek dikilmeye hiçbir şeyi ikna edemiyorum. Ne paraya kıyıp saçıma attırdığım balyaj, ne tırnağımdaki “nail art”lar, ne de güzel olmaya, güzelliğimi korumaya hevesim. Zaman uçup giderken hepsini yanında götürüyor sanki. Her sabah uyandığımda defterime yazacağım şeyler yalnızca uyumadan önce sahip olup şimdi kaybettiklerim oluyor. “Bu kadar mutsuz olmamalıyım” diye yineliyorum içimden. İçimde yaşanan kıyıma inanamıyorum. İçim savaş alanı; her yer yıkık barikatlarla, uçuşan kağıtlarla, ağlayan kadınlarla, savaş yaralıları erkeklerle dolu. İnanamıyorum. Her sabah kalktığımda bir umutla kazanan olmuş mu, diye bakıyorum. Kazanan da yok, kaybeden de. O zaman ben bu savaşı neden sürdürüyorum?

Sıkıntıyla oflayıp kahvemi arıyorum yanibaşımda, buz gibi olmuş. İçilesi değildi zaten. Ucuza kaçtığı bir alışverişin artığı; tadından belli. Kimsenin özenerek hazırlamayacağı, tadına vararak içmeyeceği, yalnızca iş olsun, görev yerine getirilsin diye içilecek bir kahve.

Bana hazırladığı kahveleri hatırlıyorum, üzerindeki köpüğün tadını anımsıyorum. Bir daha köpüklü kahve içmedim; “süt midemi şişiriyor” dedim. Süt köpüğü görünce midem ağrıyor, canım acıyor, diyemezdim. Bir halt ettim, o gün toplantıda tanıştığım adama telefonumu verdim, bir de üzerine hiç düşünmeden yattım adamlar, işte o gün bugündür, yani beni paçavra gibi kapının önüne koyduğu günden beri sütsüz, acı kahveyle kendimi terbiye ediyorum diyemezdim.

Defterin boş sayfası bana bakıyor merakla. Bugün de aynı şeyi mi yazacağım acaba? Şakayla karışık, “çok fenayım, bunalıyorum, kendimi camdan atmama ramak kaldı!” dediğim iş arkadaşım psikoloğunun telefon numarasını verdiğinde arayacağımı düşünmemiştim hiç. Ne anlatacaktım ki? Sıkışmış hayatımın tek güzelliğini nasıl ellerimle parçaladığımı, hatta daha güzeli bu ilişkiyi o yok etsin, tetiği o çeksin diye onu azmettirdiğimi, kendimi kapının önüne koydurduğumu mu anlatacaktım? Anlattım. O kadar anlatmamışım ki şimdiye kadar, hiç susmamacasına anlattım. Bir tek şeyi kendime sakladım ama; bu defterin her sayfasında, her gün için aynı planı yaptığımı. Gece rüyama giren tek bir yüz var, her gece af dilediğim, önünde ağladığım, bağırdığım, sabah uyanınca da içim bomboş, defter sayfalarına adını yazdığım tek bir kişi var. Bir kez daha konuşmak istiyorum. Her sabah aynı amaç için uyanıyorum; o numarayı tuşlayıp beni son kez dinlemesi için yalvarmak. Her gün binlerce kez elime telefonu alıp boş boş bakıyorum. Hiçbir zaman cesaret edemiyorum. Telefonu açar mı? Açarsa sesimi duyar duymaz kapatır mı? Kapatmazsa bana küfreder mi? Küfretmezse bana inanır mı? İnanırsa beni affeder mi?

Affetmez. Biliyorum. Söyledi çünkü, “sen artık ölüsün” dedi ilişkimizi elleriyle parçalarken. Dur bir dakika! En azından bunu yapabilirim, aramızdaki her şeyi yok edenin ben olduğumu en azından kendime itiraf edebilirim. Neden yaptım? Çok mu hoşlanmıştım adamdan? O üzerimdeyken tavana baktığımı hatırlıyorum, bir ses duymuştum hatta. Bir silah sesiydi. İçimdeki savaşı başlatan tetiği çeken bendim işte. O adam üzerimde gidip gelirken ben çoktan kaybedenin de kazananın da olmayacağı, kanlı bir savaş için ilk kurşunu atmıştım. Ama durduramıyorum. Başlattığım savaşın ortasında kaldım, iki taraf da saflarına kabul etmiyor beni. İstenmeyen kadın oldum meydanın ortasında. Kimsenin istemediği, hatta düşman bile kabul etmedikleri, tiksinti yaratan bir varlığım artık. Kendi savaşımın sürgünüyüm. Yurduma dönemiyorum, o adamı yatağıma davet ettiğim geceden beri yerimi yurdumu bilmiyorum.

Bu savaş bitmeyecek. Biliyorum, hep böyle kalacağım. Söyleyeceğim hiçbir şey seni geri getirmeyecek. Sen yoksan ateşkes de yok. Sonsuz ve kanlı bir döngünün içinde, hiçbir tarafa ait olmadan, boşlukta yaşayacağım. Boşlukta!

Defterin açık sayfasına adını yazıyorum. Her bir harfe özenerek; alfabenin en güzel harfleri bunlar. Telefonuma uzanıyorum. Artık seni kolayca arayabileceğimi biliyorum, çünkü sesimi duymayacaksın. Ben seni duyacağım, telefonu açmasan da, yüzüme de kapatsan, en azından sana elimi uzatmış olacağım.

Telefon çalarken, sen belki de ekranda numaramı görüp kararsızlığa düşmüşken, telefonumu yere bırakıyorum. Pencereyi açıp, “çamımın içine” gülümsüyorum. Kendimi boşluğa bırakırken sesini duyuyorum.

“Aylin!”

*Bana bir masal anlat baba
İçinde bütün oyunlarım
Kurtla kuzu olsun şekerle bal*

Umut Kaygısız

Süper Baba

Gözlerini kapatan herkesin çocuk olabileceğini ispatlayan, unutulmaz dizilerden bir tanesidir “Süper Baba.” Dile kolay. Yüz otuz yedi bölüm ve tam dört yıllık yayın hayatı. Doksanlı yıllara damgasını vuran, ismiyle bütünleşmiş diziyi anımsamayan çok az kişi vardır herhalde. Çünkü o yıllarda Cuma akşamlarını ipe çekerdik biz. Fiko’yu, ailesini, arkadaşlarını, mahallesini, İstanbul’un o ufacık özetini misafir ederdik evlerimizde. Dertlerimiz ortaktı, düşünce ve hayallerimiz apayrı olsa da. İstisnasız herkesin ihtiyaç duyduğu o masalı, yorulmak bilmeden anlattı durdu “Süper Baba.”

Baba bir masal anlat bana

İçinde denizle balıklar

Yağmurla kar olsun güneşle ay

Senaryo masasında Yavuz Turgul, yönetmen koltuğunda Osman Sınav.

Daha ne mi olsun? Olsun. Başrolde “Perihan Abla” dizisindeki Şakir rolüyle gönüllerde taht kurmuş Şevket Altuğ. Yani Fiko. Şakir olarak çok sevilip benimsendikten sonra, bambaşka bir karaktere yelken açmak ciddi bir riskti kuşkusuz. Ama Şevket Altuğ bu. Sevdiği kızı bir türlü evlenmeye ikna edemeyen Şakir’i hafızalarımızdan silmeden, ailesi için mücadele eden, fedakâr babaya dönüşüvermişti işte. Üstelik yine bir mahalle kavramı içerisinde ve klasik Türk aile yapısına sonuna kadar sadık kalarak. Çünkü o ve etrafındaki herkes, tamamen bizden birisiydi. Duyguları da düşünceleri de bize ait olan insanlara koltuklarımızda yer açtık senelerce. Belki de onunla aynı sorumluluğu paylaştığımız için, Fiko ekranda bu kadar rahat ve gerçekten süper bir babaydı.

Anlatırken tut elimi

Uykuya dalıp gitsem bile

Bırakıp gitme sakın beni

Esasında söylemesi kolay fakat bu dokuyu tamamlamak tarif etmek kadar kolay değil. Yani bir insanı kendi tarafınıza çekmek istiyorsanız, yapacağınız ilk şey ona eksik taraflarınızı göstermektir.

Gizlenmek veya olmadığınız birisinin kılığına bürünmek sizi yüceltmez. Ama ekranlarımızı kaplayan en popüler ürünler bu gerçeğe oldukça tezat: Cicili bicili kızlar, janti erkekler ve birbirleriyle alıp veremedikleri onca şey; yalanlar, aşklar, ihanetler... Onların oturdukları lüks villalarda, gün içerisinde değiştirdikleri en az üç kıyafette, bindikleri arabalarda, çalıştıkları holdinglerde gözlerimiz kala dursun; “Süper Baba” ve onun felsefesini taşıyan birkaç dizi, herhangi bir insan manzarası sunmakta ısrar ediyordu. Öyle ya, “Ben” başlıklı anlatımlar yalnızca edebiyatta olmaz. Sinema ve televizyonda da “Ben” önceliğini rahatça sunmak zamanın en büyük konforu. Enteresan biçimde hoş da karşılanıyor. Çünkü bir türlü anlayamadığım için, feci biçimde rahatsız olduğum konunun tam da üstündeyim şu an: “Biz” hangi arada “Ben” olduk bu kadar?

Bana bir masal anlat baba
İçinde tüm sevdiklerim
İçinde İstanbul olsun

Çocuğu için sürekli didinip duran anne ve babaların elinde büyüdük biz. Şanslıydık. Okulumuzda, çevremizde, her yerde ailesini bir arada tutmayı kendinden daha çok önemseyen insanların yetiştirdiği bir nesiliz. Ama nasıl olduysa işte, o süper babalar ve her zaman süper olan anneler bir şeyleri yanlış yapmış olmalı. Bugün etrafıma baktığımda bireyselliğe verdiği değeri başarı bulan insanlar görüyorum sadece. Çağımızın iflah olmaz hastalığının gördüğü saygı, günden güne herkesin ruhunu istila ediyor. Paran kadar güçlü, gücün kadar başarılı, başarın kadar saygın, saygın kadar sevilesi ve sevildiği kadar çevresi geniş insanlar yığını olduk çıktık. Öyle çok seviliyoruz ki, “Süper Baba” nın eksik taraflarını bizimle paylaşmaktan çekinmediği o zamanların aksine, internette kendimizi daha da kusursuzlaştırmamız kaçınılmaz oluyor. Hayatın tadını en çok çıkartan, en güzel yerlere giden, en çok eğlenen, her şeyin en güzeline layık olan insanlar var artık toplumumuzda. “Süper Baba” ların yerini alan “En Çok” lar kulübünün üyeleri alfa oldu. Ne yapalım? Kiblemiz onlar.

Oysa diğer tarafta Fiko’nun başa çıkmak için canını dişine taktığı aile, arkadaş meseleleri var. Öyle güzel üstesinden geliyordu ki “Süper Baba”, hayatına dâhil olan herkes bir şekilde ona benziyordu yavaşça. Haklı çıkmanın peşinde koşulmuyordu, gerçek mühimdi ve tekti, hepsinin kalbindeydi: “Aile olamadan mahalleli olamayız. Bir mahalleye sahip olmadan, hatta birkaç katlı apartmanı bile benimsemeden, yaşadığımız şehrin içinde ufacık bir noktadan ibaretiz.” Evet. Parası çok, keyfi yerinde, huzurlu, sevgi dolu veya her neyse o, minik bir noktacık işte. Başına gerçekten kötü bir şey gelene kadar hayata bütün uzuvlarıyla sahip olduğundan o kadar emin ki günümüz modern, alkışlanası insanı; kaybettiği zamanı kazandığını iddia edebilecek kadar da yürekli. Her şeyi hızlı yaparak, hiçbir şey için beklemeyerek ve sürekli kendine zaman ayırdığını düşünerek, “Ben” diye başlayıp gerçekleştireceği yüzlerce şeyden bir tanesini daha keyifle yapıyor. Oysa harcamadığı zamanın içerisinde başkalarına da yer olduğunun farkında bile değil.

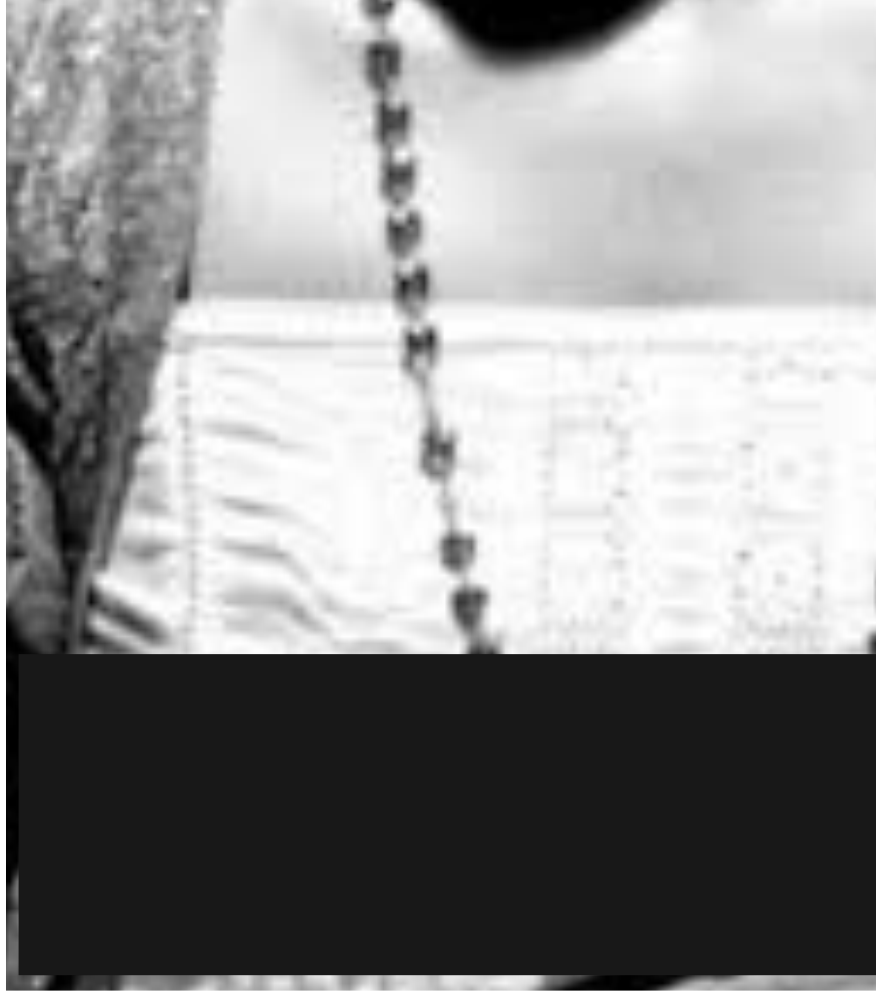
Kimseye zaman ayırmayarak, kolaylaşan hayatlarımızın bizi götürdüğü yer, minik aile sınırlarımızı bile silecek olan o şaşalı oda belki de. İçerisinde kimse yok.

Cep telefonu, televizyon, bilgisayar ve tek bir insan var. Yetmez mi? Ev içerisinde çok az konuşarak başlayan bu hastalık, önce akrabaları bayramdan bayrama aramakla sirayet eder ruha. Zamanla geçiştirdiğimiz insan sayısı artar. Anne ve babamızı bile beş dakikalık konuşmaların arasına sığdırmayı başarabiliriz. Sonra eşlerimizi ve çocuklarımızı. Bütün gün iş yerlerimizde asık suratla dolanıp onca stresin tadına baktıktan sonra geri kalan sınırlı saatlerimizde evimize, ailemize sunabileceklerimiz de epey sınırlıdır çünkü. Sihirbaz değiliz ya...

İşte zaman dediğimiz şey, böyle böyle, kendinden daha çok vererek tüketir bizi. Biz ona sahip oldukça yalnızlaşırız. Ve en mühimi “Süper Baba” ve Çengelköy insanların gülümsemek için neden aramadığı o hayatlara o kadar uzaklaşmışızdır ki, iş arkadaşımıza ufak bir şaka yapmayı bile manasız buluruz. Her şey zaman kaybıdır. Gülmeye gülmeye, gülümsemeyi bile beceremeyen insanlara dönüşmemiz kaçınılmazdır artık. Ve “Şimdi çok işim var” olağanüstülüğündeki tavrımız sayesinde kimse bize bir şey anlatmaz olur. Geldiğimiz nokta tam da şudur: “Niçin kimse benimle konuşmuyor? Bana bir şey anlatmıyor?” Unuttuğumuz soruyu soralım o halde: “Bana bir masal anlat baba.” Bari sen anlat. Yıllar önce anlattığın gibi anlat ki, çözülsün dilim. Ve kısılıp kaldığım kafesten kurtulayım. “Ben” ve “Bencil” isimli iki arkadaşın ayakta alkışlandığı şu dünyada, kısa bir nostalji molası olsun “Süper Baba.” Aslında durum o kadar da kötü değil. Neyi unuttuysak, her an geri getirebiliriz. Çünkü ailemiz hemen yanı başımızda. Yeter ki dinlemeye ve konuşmaya başlayalım. Eksiklerimizi ve yaralarımızı paylaşmanın bizi küçültmediğini, bilakis çoğalttığını hissedebilirsek, belki biz, hepimiz “Süper” oluruz kim bilir?

Tiyatrolarda...

Önce Bir Boşluk Oldu Kalp Gidince, Ama Şimdi İyi

Odessa'dan kalkan bir feribotla, hiç bilmediği bir ülkeye hayalleri peşinden sürüklenen Dijana, aslında hiç ummadığı bir hikayenin daha ilk günden tam da içine sürükleniyordu.

Pasaportu elinden alınarak fuhuşa zorlanan Dijana, bu bataklıktan kurtulmak isteyen her kadın gibi pasaportu karşılığı belirlenen meblağı tamamlayıp özgürlüğüne kavuşacağı günü umutla bekliyordu.

Gönül Malat

KATRAN BEBEK KARAKTERLERİ
ANDERSEN'DEN Mİ MENŞEY ALIYOR?

*Yok olurken yarınlar, Alevlerin pençesinde,
Sona erdi tüm oyunlar, Namluların öfkesinde
Ve onursuz dev, gökyüzünden çalarken yıldızları,
Kaybolup gider karanlıkta, bir küçük KURŞUN ASKER daha,
Bir küçük KURŞUN ASKER daha ve bir yitik öykü daha...**

Pulitzer ve Nobel Edebiyat Ödüllü Afroamerikan yazar Toni Morrison, Katran Bebek adlı kitabında hem ırksal hem de sınıfsal çatışmaları, yer yer gülümsetmek kaydıyla ironik bir şekilde satırlarına taşımış. Kitabın arka kapağında çok gerçekçi bir saptama var; “Ne beyaz ne de siyahi, arafta kalmış insanların yaşama karşı dingin fakat dirençli duruşları kültürel kırılmalar ve sınıfsal çelişkilerle sarsılırken, bu heybetli yüklerin altında ezilen ama bir nefeste sırtlayıp yoluna devam eden yine kadınlar oluyor,” sözü.

Bu arka kapak yazısı, romanı alıp okumam için adeta bir anafora sürükledi beni. Bir çırpıda okuduğum kitap, elbette en vurucu satırlarını ırkçılık için ayırmış. Kurgusu ırkçılık üzerine çatılmış. Bununla birlikte usta yazar, karakterlerini Katran Bebek metnine yerleştirirken Hans Christian Andersen masallarından esin almış.

Bunu neden yapmış olabileceğini epeyce düşündüm doğrusu. Sonunda ırkçılık gibi, faşizm gibi çok ama çok ağır bir konuyu işlemek, romana yerleştirmek, yazdıklarınızın kaçınılmaz olarak siyasi bir esere evrilmesine neden olabilir. Elbette yazdıklarımızın hepsi siyasidir ama Toni Morrison yazımın başında da belirttiğim gibi acı acı gülümseten ironik bir şekilde çatmış kurgusunu. İronisini de Andersen masallarının kahramanlarıyla sağlamış. Yanlış anlaşılma istemem. Kitap çok ağır ve sarsıcı! Yazar mürekkebine masalları katarak, okuru çocukluğuna döndürüp kendisiyle yüzleşmesi için muazzam bir yol açmış. Katran Bebek satırlarında dolaşırken, usta yazar için; “aldığı ödülleri sonuna kadar hak ediyor,” demekten kendimi bir türlü alamadığımı söylemeliyim.

Ayrıca “Neden masal karakterleri?” sorununun bir başka yanıtı daha var. “Katran Bebek” dünyanın dört bir yanında anlatılan bir masaldır aslında. En çokta, Amerikalı siyahiler arasında anlatılır. Masal; kurnaz tilkinin (beyaz adam), düşmanı olan hızlı koşan tavşanı (siyah derili) yakalamak için, onun önüne katran sürülmüş bir bebeği koymasını anlatır. Tavşan, katran bebeğe dokundukça yapışır, kurtulmaya çalıştıkça katrana bulanır. Böylece hareket kabiliyetini kaybedip kolay av haline gelir. Eklemem gerekir ki Jung ve Freud gibi araştırmacı psikiyatristler arasında yer alan Alfred Adler’in teorileri de, kitabın çıkış noktasını oluşturmada katkıda bulunur.

Aşağılık kompleksi ya da aşağılık karmaşası, bireysel psikoloji ekolünün kurucularından Alfred Adler tarafından ortaya atılan ve kişinin bazı yönlerden kendini diğerlerinden aşağı hissetmesine neden olan karmaşasına verilen addır. İşte yazar romanında ırkçılık baskısı altındaki siyah derililerin, bireysel ve toplumsal durumlarını Adler’in Aşağılık Kompleksi Teorisine atıflarla irdeler. Bu bağlamda, Adler’in tedavi süreci için oluşturduğu ‘Katran bebekten kaçınma’ terimi; ırksal (şekilde) anlam yüklü olmasına rağmen, terapisti süreçte dikkatli olması için uyarır. Şöyle ki; terapist, hasta için önemli olan ve hastaya sorunlar yaşatan yapışkan (katran) bir sorunu tartışırken (terapistte hastaya karşı nadiren de olsa oluşabilecek önyargıyı da kast ederek) sağaltıcının dikkatli cümleler kurmasını salık verir. Kendini değersiz hisseden bir hasta karşısında terapist, onun değersiz olduğu algısını istemeden doğrulayabilir. Adler “Terapist bu tuzığa düşmekten kaçınmalı ve katran bebeğe dokunmaktan uzak durmalıdır,” der.

Adını bir masaldan alan kitabın roman karakterleri de doğal olarak Andersen masalından çıkma olacaktır. Sırasıyla roman karakterlerinin hangi masallardan fırladığına bakalım isterseniz.

Valerian: Şekerleme fabrikaları olan zengin bir Amerikalı ailenin tek varisidir. Karayip Adalarında neredeyse kendine ait küçük bir adaya sahiptir. Karısı Margeret ve siyahi uşaklarıyla birlikte yaşamaktadır. Olaylardan ve yaşananlardan bihaberdir. Gözlem ve sentez yetisi olmayan bir ahmaktır. Bu bağlamda “Kralın yeni elbiseleri ya da Kral Çıplak” masalının kralını karaktere (Valerian) enjekte etmiştir yazar. Margeret: Eyalet güzellik kraliçesi yarışmasında birinci seçilmiş güzel beyaz bir kadındır. Fakat çocukken çilli, çirkin ve sıska bir kız olması nedeniyle ruhsal olarak hep örselenip yaralanmıştır. Anlayacağınız üzere bir “Çirkin Ördek Yavrusu’dur.”

Michael: Margeret ve Valerian'ın Amerika da okuyan ve yaşayan tek çocuklarıdır (oğulları). Kendini bulmaya çalışan, cinsel yönelimini keşfetmeye çabalayan beyaz bir ötekidir. Daha doğrusu siyah ötekilerin yanında bir beyaz ötekidir. Kanımca bir "Kurşun Asker'dir."

Jadine: Güzel bir siyahi (melez?) mankendir. Diğer siyah derililere göre daha şanslıdır. Okumuştur. Mankenliği sayesinde çokça para kazanmaktadır. Varlıklıdır. Lükse düşkündür. Dolayısıyla "Prenses ve Bezelye Tanesi" masalının prensesidir.

Sydney: Valerian'ın itaatkâr siyahi uşağı. Aslında kaderine razı bir Sisifos. Siyahların uşak olmaları gerektiğine inanmış bir kara derili. "Üç Zıpzıpın Öyküsü" masalındaki kralını memnun etmek isteyen, uçabildiği halde sadece kibarca zıplayan Kaz'a karşılık geliyor diye düşünüyorum.

Onedin: Sydney'in eşi. Mutfak işçisi. Tamamen etkisiz eleman! Çünkü Margeret evinde kendisi yemek yapmak istiyor. "Üç Zıpzıpın Öyküsü'ndeki" görünmezliği ile tam olarak pireye karşılık geliyor.

Mary: Evin kalfası.Sydney'in emrinde çalışan bir diğer siyahi hizmetli! Fakat müştemilatta değil de kardeşleriyle beraber başka bir yerde yaşayan siyahi kadın."Üç Zıpzıpın Öyküsü'nde ki" zıplamayı asıl bilen ama yanlış bir yere zıplayan çekirgedir Mary.

Oğul-Adam-Siyahi Kaçak-Hırsız: Bu karakter beni bir Andersen masalından çok Grimm Kardeşlerin "Hansel ve Gretel" masalına götürdü. Yoksulluk, karakterin öne çıkan en belirgin tasviridir çünkü. Ayrıca evine geri dönerken (doğduğu yere yani köyüne) yanında Jadine'i de getirerek, çocukluğunun geçtiği yeri arayıp bulmaya çalışması ve hatırlama çabaları da Hansel olduğu konusunda güçlü kanıtlar sunmaktadır.

Kaynaklar

- 1.Katran Bebek, ToniMorrison. Sel Yayınları - Birinci Baskı
2. Andersen Masalları, Pinhan Yayıncılık - Birinci Baskı
3. İnsanı Tanıma Sanatı, Alfred Adler, Say Yayınları - Yirmi Birinci Baskı
4. Wikipedia

*Almora:Soner Canözer'in 2001 yılında hayata geçirdiği senfonik rock tarzındaki müzik grubunun adıdır. Kurşun Asker ise Almora grubunun Kalihora'sSong adlı albümünde yer alan 1991 Körfez Savaşında ölen binlerce çocuk için yazılmış parçasının ismidir.

Cansu Çetin

Bugün
Gelecekler

Otogarın soğuk taşlarına iki dizinin üzerine çöktü. Sırtındaki çantayı kenarına bıraktı. Her sabah olduğu gibi bugün de parkasının cebinden bir bütün beyaz ekmeği çıkardı. İçindeki domateslerin suyunu akıta akıta yedi. Ağzını kollarına sildi. At yelesinden daha gür kıvrıcık mavi saçlarını, çorap koncundan bozma lastiği ile arkaya topladı. Bir çanta dolusu makyajı ve bir çanta dolusu makyaj fırçasını önüne serdi. Boy boy, çeşit çeşit, fırçaları vardı. Fırçaları büyükten küçüğe dizdi. Karşısına kenarları kırılmış aynayı dikti. Ayna her defasında ellerinde faça izleri bıraksa da kanatsa da hiç değiştirmede, değiştirecek parası var mıydı bunu da bilen yoktu. Fırçaların çokluğu, bir ressamın tuval üzerinde resme başlamadan önceki gibi bir hazırlığını andırıyordu. İnsan onları görünce yüzümüzde bu kadar boyanacak detay olduğuna şaşıyordu. Hangi detayları ne ile kapattığını anlamak istiyor, nereye hangi fırça sürülüyor merak ediyordu? Gerçi bizimki de soru; evi boyayan usta bile odanın köşesi, kenarı, duvarı, tavanı için ayrı fırça kullanırdı. İnsan yüzü bu, duvar mı sanki? Kaç kas, kaç çıkıntılı kemik, kaç mimik boyanacak, yılların oluşturduğu o çizgiler kapanacak. Peki, gözlerdeki hüznü hangi renkler kapatacak? Yüzündeki solukluğu kırmızı bir boya giderir miydi? Sahi, hayat yüklerini fırçalar kapatır mı? Sanmam. Biz kapanmadığını görüyorduk ona bakınca.

Bize hayat gır gır şamata aslında. Lacivert pantolonumuz, beyaz gömleğimizin yakasında otobüs firmasının ismi, kahvaltıda poğaçaya çay, öğlen ekmeğin arasına döner, akşam kuru pilav döngüsünde hayat geçiren muavin tayfasıyız. Bizim için çok ciddi meseleler yok şimdilik. Gençliğimizde var.

Yolculara bakıp puan vermek, nerelidir diye iddiaya girmek, telefon konuşmalarından çıkarımlar yapmak bizim şimdilerde ki işimiz. Ama Adile Abla bize yakın bir peronun önünde dizlerinin üstüne çökünce, elimiz kolumuz ağzımız bağlanıyor. Neşemiz Adile Ablanın sırt çantasına gömülüyor. İçinden çıktıkça çıkan şeylere hayretle bakarak geçiyor o günümüz. Fırçalar giriyor, boncuklar çıkıyor. Takıyor da takıyor, nereye ne takılacaksa boş bırakmıyor. Parmaklarına yüzükler, boynuna iri boncuklu kolyeler, bileklerine deriden dolamalar, ayaklarına hal hal... Takı töreni bitince, toka töreni başlıyor. Bir çanta toka çıkıyor otogarın ortasına. Önünden hızla geçen ayaklar, gazetenin üzerindeki bir takı toka satıcısına ait olduğunu düşünse de, günün makyajı ile bezenmiş Adile Ablanın yüzüne bakınca, öyle olmadığını anlıyor. Günün takıları olması gereken yerlerine haddinden fazla takılmış. O zaman oraya bir yere para atma ihtiyacı hissediyor o bakışlar. Ama Adile Abla kimseden para kabul etmiyor. Onun süsü sevdiğini anlayan herkes yani otogar sakinleri, ona takı toka boya alıyor. Başı yerde kabul ediyor hepsini, utangaçlığı sindirmiş üstüne. Başını asla kaldırmıyor. Dilenmek değil bu. Kimseden bir şey istediğini görmedik zaten.

Adile Abla genç kızın çeyizi gibi seriyor tokaların hepsini. Büyükten küçüğe, renkliden renksiz. Önce seyrediyor. Sonra bir seremoniyle yerleştiriyor saks mavisini saçlarının üstüne. Çorap lastiğinin üzeri tüylü tokalarla doluyor. Uzun uzun sarkan renkli yapay tokaları kısıtıyor kulaklarının üzerine. Perçem yerine renkli boncuklardan dizilmiş tokaları alnına sarkıtıyor. Ah bir bilseler ki dışarıdan herkesin aldıkları her şey ona yük. Sırt çantası kalkmayacak yakında. Yollarda bir yere ortalığa serilecek, saçılacak, dökülecek. Soğukta, sıcakta o ağırlıklarla her gün otogarın merdivenini çıkıyor.

Bir sabah otogarda feryat kopuyor. Alt kattan sesler geliyor. Bizim katta kim varsa hepimiz iniyoruz aşağı kata. Yolcular da merdivenlerden sarkıyor. Bir merak rüzgârı tüm otogarın tepesinde esiyor. Bağırın Adile Ablaymış. Sesini ilk kez duyuyoruz. Adını öğrenmek istediğimizde kısık bir sesle söylemişti bize. Göz göze gelmeden ürkek... Bir daha kimse sesini sözünü duymamıştı. Onun çığlık atabildiğini görünce o an düşündüm, neden yanına diz çökmedik ki hiç o güne kadar, bir nasılsın demedik ki, sessiz çığlığını neden duymadık ki, neden sadece seyrettik onu? Ben bunları düşünürken neler dediğini de o an anlıyorum.

“Bugün gelirler, bugün gelecekler, bak nasıl süslendim görüyor musun, bekliyorum, tüm tokaları taktım, evde hiç kalmadı, her kötüyü kapattım, çünkü bugün gelecekler bugün, buradan uğurladım, buradan gelecekler, bu perona inecekler.” zabıta dinlemiyor, kollarından tutuyor zorla çekiyor kendine, bir diğer zabıta sırt çantasını taşıyor. Otogardaki herkes belki içinden, gitme Adile Abla diyor ama çıt çıkmıyor kimseden.

Zabıta ellerinde telsizlerle ambulansın gelip gelmediğini soruyor ama Adile Abla hâlâ zamanında çıkaramadığı sesinin, atamadığı çığlıklarının derdinde. O ses ambulansa binene kadar hiç susmuyor.

“Ölmemişler, bugün gelecekler bugün inecekler kızım da eşim de ölmemiş, bugün... Tokalarını getirdim kızımın, hepsi burada işte bakın işte” Ambulansa kadar onu bir yolcu gibi uğurlar gibi uğurluyoruz. Sırt çantasını çöpün yanına bırakıyor zabıta. Biz ambulansın arkasından mı baksak, çantayı ona mı ulaştırsak bilemiyoruz. Anons duyulunca hemen yerimize geçiyoruz.

“Hareket saati gelen otobüsler lütfen peronları terk edin”

Terk ediyor Adile abla, dizlerinin üstüne çöktüğü peronları.

Nuray Narbay

Dali Harikalar Diyarında

Alice adında küçük bir kız bundan tam yüz elli yedi sene önce bir akşam üstü Thames nehri kıyısında can sıkıntısı ile dolaşırken önünden hızla geçen ve saatine bakıp 'Geç kaldım 'diye söylenen beyaz bir tavşanın ardından, o delikten içeri girdi. Biz de ardından...

Consecteteur
Do

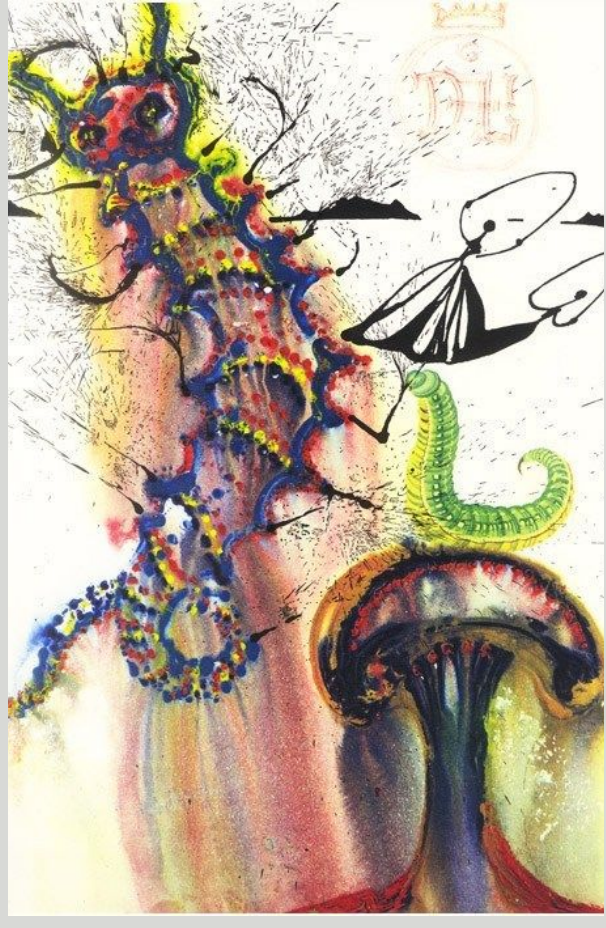
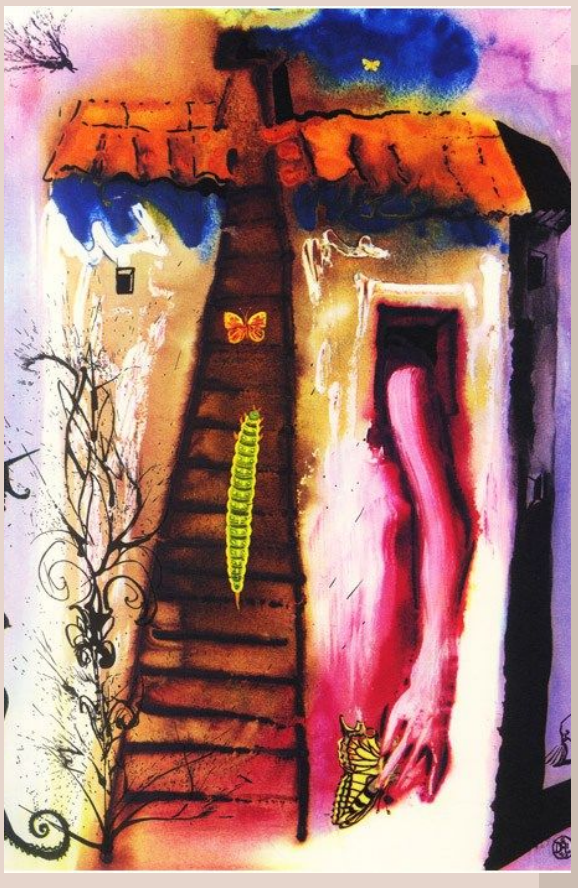
Her dönemde bu masalın işaret ettiği, ardında sakladığı, öğrettiği, temsil ettiği alanlar defa kez analiz edildi. Önceleri anlattıklarıyla yazıldığı Victoria dönemi İngiltere'si nin baskın siyaset ve kültürü içinde şekillenen çocuklara bir çeşit kaçış yolu gösterdiği düşünüldü. 1960'lara gelindiğinde dünyada yükselen uyarıcı madde kullanımına istinaden Alice'in yolculuğunun ancak bir maddenin etkisiyle yaşananlara işaret ettiği, hatta özendirdiği tartışıldı.

Lewis Carroll mahlasıyla Alice Harikalar Diyarında adlı kitabı kaleme alan ve Oxford Üniversitesi'nde matematik ve mantık öğretmenliği yapan Dodgson bunca şeyi hesaplayarak mı yazmıştı bilemiyoruz. Ama bugün hala bu sürreal hikâye, tiyatro, müzikal, bale, sinema ve plastik sanatlarda dönemine göre ardındaki gerçekliğin değiştiği yeni anlam ve değerlerle var olmaya devam ediyor.

Alice Harikalar Diyarında kitabını herhangi bir çocuk masalından ayıran en önemli özelliğin; sadece çocukları değil, yetişkinleri de yakalayan hikâyesine eklenen olağanüstü illüstrasyonlarının katkısı olduğu gerçeğini görmezlikten gelemeyiz.

İlk basımında John Tenniel tarafından yapılan kitabın çizimleri, detayları ve çeşitliliği ile herkesin hayal dünyasına dokunarak ses getirdi. Yıllar içerisinde dönemlerinin illüstratif üstatları olan Jansson, Steadman, Walker ve onlarcası tarafından da birçok kez bu masal resmedildi.

Hiç kuşkusuz bunlar içerisinde belki de hâlâ en parlayanı Alice yazıldıktan tam bir asır sonra 1969 yılında resim sanatının gerçeküstücülük tahtında oturan Dalí'nin baskı gravür tekniğiyle Alice ve harikalar diyarı sakinlerini resmettiği o meşhur on iki çizimlik koleksiyonudur.

Baktığımızda Dalí'nin eriyen saatlerle bükülüp görece başka gerçekliğe açılan zamanı anlatmaya çalıştığı tablolarıyla, Alice'in masal boyunca saat, zaman, takvimle ilgili felsefi sorgulamaları hep yan yana düşüyor. Bu iki resmin ve iki ismin yan yana gelmesi ne kadar tesadüf gibi görünse de Picasso'nun da dediği gibi "Bütün çocuklar sanatçı doğar, önemli olan bunu büyürken korumaktır."

Alice'i o tavşanın peşinden koşturan o saf, yargısız, korkusuz çocuk merakıyla, Dalí'yi hayal gücünün arkasına takılıp realitenin ötesine taşıyan yine aynı yargısız bilinçle atılmış aynı cesur adımlardır.

Dalı yaptığı bu on iki eserin hepsine ip atlayan bir kız figürünü yerleştirir. İşin en ilginç kısmı bu tam anlamıyla aynı kız figürünü otuz yıl önce yaptığı bir tabloda zaten çoktan kullanmıştır.

Ressam özellikle bu Alice koleksiyonunda bir çizimde, kendisini arkadan bu kıza bakarken çizer. Bu kızın pek tabii ki Alice'i temsil ettiği aşikârken, Dalí'nin resimlerinden, gezindiğini anladığımız uzun bacaklı fillerin, yanan zürafaların, uçan kaplanların diyarında Alice'le çoktan karşılaştığını mı bizlere anlatmaya çalışmıştır. Kim bilir belki, Alice'in arka bahçesinin kapısı, Dalí'nin diyarına açılıyordur.

Belki de Alice'in yazarı sevgili Lewis de sadece çocuklara değil, biz büyüklere de yazdığı bu masalda, sanatçı olarak doğmuş her çocuğun, büyürken daldığı önyargı ve korku denen uykudan uyanmalarını ve geç kalmadan beyaz tavşanı takip etmelerini işaret ediyordu.

Hepsi mümkün, çünkü orası Dalí'nin, Alice'in, Peter Pan'in, Picasso ve daha nicelerinin harikalar diyarı ve eğer korkmadan girebilirsek de, bizim...

faşist rahibesi buraların
nerede görsen tanırsın
iki kürede dolanır durur
dudakları şubat kadar soğuktur
kirpikleri acı tohum doludur
izafiyet teorisinden başlar
sonra birkaç meze sıralar
bir gülse ağlayacak gibi olursun
sahi, nerede görsen tanırsın
parmaklarını sol ciğerine takar
köklerinde turlar elleri
elleri süt gibi beyazdır
avuçları ana rahmi gibi berrak
çenesi usta bir şiidir
bir alev topu yutarsın
yutkunur bakarsın
faşist rahibesi buraların
nerede görsen tanırsın
görsen elbet anlarsın
bir operanın bitişidir
sağır bestekarın fikridir
yalnızca kendini sever
yalnızca kendini dinler
sahi, görsen mutlaka tanırsın
mütemadiyen çocuksu
gülünç biçimde korkusuz
faşist rahibesi buraların

Didem Dilmen

Bir Masal Olarak Don Kişot

Bazı kitaplar vardır, her yirmi yılda bir tekrar okumak gerekir, çünkü her yaş aralığında farklı anlamlar çıkarırsınız. Paolo Coelho'nun Simyacı'sı onlardan biridir, bence Don Kişot da bu listeye eklenmelidir.

Hemen her çocuğun okumuş olduğu Don Kişot, küçük yaşlar seviyesinde hikâye olarak kısaltılmış halinde değirmenlere karşı savaşı ve biter. Oysa aslında üç yüz sayfadan uzun olan asıl romanda Don Kişot ile Sanço Panza'nın maceraları Dük'ün sarayına kadar uzanır ve gerçek sonu da ancak tüm maceraların ardından gelir.

Cervantes'in ilk kez 1605'te birinci bölümü yayınlanan Don Kişot'u, batı edebiyatının ilk romanı olarak kabul edilir. Birçok en ve ilk sıfatını üzerinde taşıması da cabası. Tüm bunların yanında Don Kişot roman olduğu kadar masaldır da...

Ana karakter olan Don Kişot ki bu ismi kendisine vermiştir, çok fazla şövalye masalı okumuş ve onların etkisi altında kalmıştır. Şöyle söylemek belki daha iyi bir tanımlama olur: Don Kişot, zihninde bir masallar silsilesi ile gerçek dünyada yaşamakta olan ve ikisinin kesişme noktasında kaldığında gerçek ile masalı birbirinden ayıramadığı için davranışlarını etrafındaki insanların "deli" olarak etiketlediği bir orta çağ soylusudur.

Kendisini başka biri zannettiği için değil, başka bir hayat yaşamak için yola çıktığından, Don Kişot tam olarak deli değildir ama baktığı yerde gerçek yerine masalı gördüğü için deli sayılabilir. Onunki bir kopuş, gerçeküstü bir deneyimdir. Bu yüzden kimine maskara olurken kiminin saygısını kazanır.

Don Kişot'u öğelerine ayırdığımızda, onu bu denli önemli yapan üç farklı özellik olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi elbette ana karakterin zihni ile çevresi arasındaki uyumsuzluk, gerçek ile masalın karşılaşmasıdır. Sanmak, zannetmek, yanılmak gibi bir farktan bahsetmiyoruz, en bilinen hikâyesinde yel değirmenlerini düşman devler olarak görmesidir. Don Kişot'un değirmenlerin devler olduğundan hiçbir şüphesi yoktur, ne söylenirse söylensin fikrini değiştirmeyecektir. Çünkü o bir gezici şövalyedir, düşmanlara karşı savaşmalı ve sevgilisi için onur kazanmalıdır.

“- Sanço dostum; talih bize dilediğimizden fazla gülümsüyor. Karşıdan bizim gelişimize bakan şu devler alayına bak. Onlarla savaşmak Tanrı yolunda gaza etmektir. Onların sırtlarını yere getirdiğim zaman varlarına yoklarına el koyacağız.

Sanço'nun gözleri ses tekerlek olmuştu:

- Devler mi Senyör Şövalye, dedi, nereden görüyorsunuz devleri?

Adamcağızın yüreği pek rahat değildi. Devlerle yapılacak bir savaşın nasıl bitebileceğini evvelden kestirmek mümkün müdür?

Don Kişot içini çekti:

- Dostum Sanço! Nasıl oluyor da görmüyorsun onları! Bak hep birden ayağa kalkmışlar, bizi tehdit ediyorlar. Yolumuzu kesmek için tüm ufku tutmuşlar.

Sanço Panza cevap verdi:

- Aman efendim, sizin gördüğünüz dev alayı değil kendi halinde değirmenlerdir, kolları sandığınız şeyler de onların kanatlarıdır.

Şövalye ekşi bir sesle:

- Sus dostum, dedi, sen bir şey anlamıyorsun. Ben “dev” dedim mi dev olduklarına inanmalısın. Sen onlarla savaşmaktan korkuyorsan eşeğinden iner, duaya başlarsın. Prenses Dulcinea yardımcım olsun benim, çünkü vakit geçirmeden ben onların canını alacağım.”

İkinci özelliği ise Cervantes’in ana karakter çevresindeki karakterlerin davranışlarını kurgulamasıdır. Sanço Panza’nın Don Kişot’un ona vadettiği adasına kavuşma masalına inanması, berber ile papazın Don Kişot’u evine geri götürebilmek için onun inanacağı bir masal uydurmaları, bir noktada okuyucuya “sadece istediğimiz zaman tüm hayallere ve yalanlara inanmaya ne kadar istekli olduğumuzu” hatırlatıyor.

Üçüncü özelliği ise romanın ikinci bölümünden sonra başlıyor; yani masal ile gerçeğin birbirine girmesi ve çevresindekilerin de artık Don Kişot’un masalının içine dâhil olmasıyla...

Cervantes’in akıl oyunları ile zekice kurgulanmış bir roman olmasının yanı sıra çok basit bir dilde yazılması da Don Kişot’u ölümsüz yapan özelliklerden biri. Dönemin gereği, betimleme ve söz sanatları yok, bir masal anlatımı kullanılarak Orta Çağ toplumlarını yakalamış olduğu muhakkak. Hikâyenin tamamı diyaloglar üzerinden anlatılıyor ve bu da Don Kişot’u tiyatro gibi karşılıklı konuşma haline getirerek okuma yazma bilmeyen kitlelere anlatılmasını kolaylaştırmış oluyor.

Don Kişot’un bir diğer önemli unsuru da esprili yazım dilidir. İlk zamanlarda “komik” olarak görülen bu dil, farklı seviyelerdeki insanlara ulaşmasında, değişik yaş gruplarına hitap edebilmesinde mutlaka önemli rol oynamıştır.

Peki, modern çağda Don Kişot hâlâ neden insanlara bu denli ulaşabiliyor? İşte masal da burada başlıyor. Kırmızı Başlıklı Kız, Sinderella, Hansel ile Gratel gibi Don Kişot da zamansız ve mekânsız bir hikâyeyi anlatıyor. İçindeki insan ve hayat öğelerini gerçek üstü bir deneyime çevirerek kıssadan hisse çıkarıyor. Yazılmasından yarım yüzyıl sonra bugün, yazıldığı şartlardan ve toplumlardan çok farklı bir dünyada yaşayan bizler için hiç değişmeyen dersler bırakıyor.

İşte bu yüzden, çocukken Don Kişot’u en son ne zaman okuduysak üzerine yirmi yaş ekleyip bir kez daha okuyunca, aklımızdaki masallarla gerçekte yaşadığımız arasındaki farkı sorgulamaya başlıyoruz. Kendi masallarımızı...

Handan Kılıç

Mavi Sakal Dönüşüme Kapı Aralar

“Tek bir insanda hepsi kendi değer amaç ve araçlarına sahip bir sürü varlık mevcuttur” der Estes.

Ama insanlar büyürken sezgisel doğalarından koparılır ve yok edici olarak çalışan dış faktörlerle çoğu zaman kendini eksik hisseder hale gelir. Onu korumak isteyen insanlarca cesaret kanatları kırılır. Daha az yara alacağı telkiniyle kendini keşfetmesine, amaç ve araçlarını fark edip potansiyelini ortaya koymasına imkân verilmez.

Hayat kısadır, bitecektir, büyük riskler alarak tehlikeyle burun buruna gelsen de zirvelere çıksan da Sultan Süleyman’a kalmayan dünya sana da kalmayacaktır. Öyleyse insan bilmediği yollara sürüklenmemeli, karanlık ormanlara girmemelidir ki, kaybolmasın, vahşi hayvanlara yem olmasın.

Ama hayat düz giden bir çizgi değildir. İnsan tıpkı kalp atışları gibi inişli çıkışlı yaşantılar arasında ilerler. Kendini her şeyden sakınan, kısa bir zaman buradayız diyerek uzak yolculuklara çıkmaktan vazgeçip bahçesinde oturan bir insanın da başına orada çok şey gelebilir. Misal, toprak kayar, deprem olur, evsiz kalır ve sokakta şimdiye kadar bilmediği bir yaşamı deneyimler. Aslında bu kriz zamanları, sonradan içinden geçenlerin de fark edeceği gibi insanın kendi potansiyelini keşfetmesi için fırsat sunar. Herkesin hayatına farklı zamanlarda uğrayan bu kaotik durumlarla insan, gerçeklerle yüzleşir.

Genelde sorular herkese bilmediği yerden gelir. Şıklar arasında tanıdık gelen tuzaklar olur ve insanı karmaşadan karmaşaya sürükler.

İşte hayatın bu inişli çıkışlı yolları, erkeklere kıyasla daha duygusal ve detaycı yapıya sahip kadınlar için derin savrulmalara sebep olur. Toplumun biçtiği rollerle hayatı daha da daraltılan kadın, belki de başkaldırmasından korkularak içindeki gücü fark etme olanaklarından yoksun bırakılır. Onu koruduğunu söyleyen eril güç odaklarınca, kanatları çıkmadan koparılır. Bir gün, içinde yaşadıkları fanus dışarıdan bir darbe ile parçalandığında, sudan çıkmış balık, hem de deniz görmemiş, tatlı su balıkları gibi şaşkın ortada kalırlar. Bu süreçte, erkek akranları yollarında ilerlerken onlar ne yapacaklarını bilmez şekilde savrulurlar. Tam yolunu buldukları, kendilerini keşfettiren içsel araçlarını kullanacakları vakit, kaybettikleri zaman hatırlatılarak yeniden engellenmek isterler. Ama bir kere hayatın kendisine çizilen sınırlardan ibaret olmadığını fark eden bir kadın eski haline dönmek istemez.

Mavi Sakal masalını duymuşsunuzdur; bilmeyenler için kısaca bahsedecek olursak:

Bir şatoda yaşayan, mavi sakalıyla tanınan, aslında başarısız bir sihirbaz olduğundan söz edilen masal kahramanı, kadınları kısa sürede etkisi altına alan bir adamdır. Masalın diğer kahramanları olan üç kız kardeşe kur yapar. Hayat tecrübesi daha fazla olan, erginleşmiş ablalar tuzağa düşmez. Bu sefer, en küçük kardeşe, ablalarına nispeten daha genç ve saf olana göz koyan adam ne yapıp eder onunla evlenir. Sözleri ile büyülediğinden aslında onun gerçek yüzünü göremeyen kız kardeşe, kocasının o herkesçe ayan beyan görülen mavi sakalı bile daha az mavi gelir. Bir süre o sarhoşlukla gezer, kocasına hayranlıkla bakar, ablalarının söylediklerine kulaklarını tıkar. Çünkü insan çoğu zaman kendi görmek istediklerine inanır. Şatosunda kocasıyla mutlu mesut yaşarken bir gün uzak bir yere seyahate gidecek olan Mavi Sakal, karısına bir dolu anahtar verir. Ben yokken kız kardeşlerini çağır, istediğiniz gibi yiyin, için, eğlenin, zenginliğimi göster onlara, odalarımı gezin der. Ancak anahtarlıkta diğerlerinden farklı küçük bir anahtar vardır. Onun hangi kapıyı açtığını söylemez ve bu işin peşine düşmemesi konusunda karısını uyarır. Seyahate gittiğinde kız kardeşler gelir. Yer, içer, gezerler. Her şey çok güzel görünmektedir ama içleri rahat değildir. Sezgisel yanları onları dürter ve kız kardeşlerini sıkıştırdıklarında nereyi açtığı bilinmeyen bir anahtarın varlığını öğrenirler. Kardeşlerini mutlaka bu kapıyı bulup kocasının orada neyi sakladığını görmesi gerektiği konusunda ikna ederler. Odayı bulup anahtarı kullanarak kapıyı açtıklarında genç kadın gördüğü manzara karşısında dehşete düşer. İçerisi kuru kafalarla ve kemiklerle doludur, hemen kapıyı kapatır, kilitler ama artık anahtardan kan sızmaya başlamıştır. Siler, geçmez. Anahtarı saklamaya çalışır. Bir dolabın içine koyar ama anahtar orada da kanamaya devam eder. Kız kardeşler şatodan ayrılır. Mavi Sakal seyahatten geri döner ve anahtarlarını ister. Eksik olan anahtarı hemen fark eder ve nerede olduğunu sorar. Karısı önce bunu söylemek istemez ancak durumu fark eden Mavi Sakal anahtarı kullandığını anlar. Zaten anahtar saklandığı yerdeki kıyafetleri de kan içinde bırakmıştır. Uyması gereken tek buyruğunu yerine getirmediği için karısına, ölüm fermanını kendisinin imzaladığını söyler. Sen de diğerleri gibi merakının cezası olarak o odadaki sırrı bilenlerin yanına gideceksin der. Son bir dilekte bulunan genç kadın, ölmeden önce günahlarının affını talep etmek için biraz zaman ister. Mavi Sakal merhamete gelir ve ona bir süre izin verir ama bu sırada yukarıda bir kuleye kapatır.

Kulenin penceresinden, gitmekte olan kardeşlerine seslenen kadın önce onlardan yardım ister ama onlar korkuyla uzaklaşmaktadırlar. Bu sefer taktik değiştirir ve “Kız kardeşlerim, erkek kardeşlerimiz geliyor mu?” diye sorar. Bu yardım talebi defalarca yapılır ve sonunda uzaktan bir toz bulutu görünür. Yaklaşınca fark edilen atlılar şatoya girip Mavi Sakalı öldürürler ve böylece genç kadını, kız kardeşlerini kurtarırlar.

Şimdi biraz da bu masalda anlatılan hakikatlere göz atalım ve Kurtlarla Koşan Kadınlar adlı kitaptan alıntılarla yazarı Estes’e kulak verelim:

“Mavi Sakal tüm kadınların hayatlarının bir köşesinde gizlenen, oradan olan biteni seyredip karşı çıkma fırsatı bekleyen, derinlere çekilmiş bir karmaşayı temsil eder” der.

İlerleyen bölümlerde de;

“Gündelik hayatta, bol miktarda hazır bekleyen ışık hırsızı ve bilinç katili vardır. Yok edici bir kişi, çoğunlukla kadının yaratıcı özsuynunu çalar, onu kendi zevkine ya da kullanımına ayırır, kadını solmuş, ne olup bittiğini anlamaz şekilde bırakır. Bu arada kendisi daha da pembeleşip güçlenir” diye ekler.

Ve “Kadınların, sarsılıp uyanmadan önce hiç değilse bir kereliğine yok edici ile ilişkiye girmekte ısrar edeceklerini bildiğini” de vurgular. “Çünkü bütün insanlar cenneti erkenden bu dünyada bulmak isterler, kadınlar bu arzunun peşinde mavi sakalla kendi yok edicisi ile evliliğe koşar.”

Bir gün, bir kadın o odayı görüp doğru soruyla, yani elindeki anahtarla harekete geçip gerçeklerle yüzleştikten sonra eskisi gibi davranamaz. O an bir kırılma anıdır ve artık yeni bir yol bulmak için dönüşümün eşiğine gelmiştir. Amiyane tabirle maymun gözünü açmış, yaptığı hatalardan ders almış, Mavi Sakalın daha önce yok ettiği insanlarla dolu o odaya girmeyi reddederek kurtuluşu için bir plan yapmıştır. Artık orada kalamaz. Değişime yürümek zorundadır. Aksi halde öğrendiklerine rağmen harekete geçmezse o bilgiler onu zehirler. Oysa yapması gereken kuyruğunu ısırarak öldüren yılan, “Ouroboros” gibi kendi kendini yeniden doğurmaktır. Kısır döngüyü kırmanın, özgürleşmenin başka yolu yoktur.

Her kadın o kısır döngüye hapsolsün, kendini var edecek güçle tanışmasını ki, daha kolay kontrol altında tutulabilsin istendiğinden onu yetiştirenlerce ve toplumun öğretileriyle içine yerleştirilen yok ediciler sayesinde hayat enerjisini yitirebilir demiştik. Bu enerji kaçağı tıpkı kan kaybına benzer. İnsanı öldürebilir. Zaten haftalar, aylar hatta yıllar boyunca kendini ertelemiş bir kadın donuk ve fersiz görüntüsü ile adeta bir ölüden farksızdır. Yeniden kana, enerjiye, diriltten reçetelere ihtiyacı vardır. Ama önce yeni bir hayata yürümek, yaşama dönmek için eski kendisini geride bırakmalı, kalbini sıkıştıran herkesten ve her şeyden vazgeçmelidir. Zira altı ayda bir hücreleri ile yenilenen gerek hayatı gerek kitapları okuyup kalbi ve zihni manada ilerleyen bir insanın eski kendisine tutunması anlamsızdır.

Bireyin, içindeki potansiyeli keşfetmek için yola çıkması durumunda kullanacağı araçlar çoktur. Mesela renkler yansıttıkları ile konuşur. Duymayı beklediğimiz motivasyon cümlelerini an be an hayatın içinde tekrarlarlar. Örneğin, turuncunun, kırmızının, alevin yani ateşin yakıcı, yıkıcı ama yeniden yapım için fırsat sunan dönüştürücü gücünden faydalanmalıdır.

Bunu fark etmeyi seçen yediği bir portakaldan, limondan bile vitaminden daha fazlasını alır.

Bırakmak zordur ama bunu başarmak hayat döngüsünde yerini alabilmenin dolayısıyla yaşamın gereğidir. Kelebeğin kozasını bırakması gerekir. Yükselmek için tasarlanmış bir balon adının hakkını vermek isterse “Uçan balon” olmak için yüklerini azaltmalı ve yerle bağını, o ipi kesmelidir. Aksi halde hem havada, o yeni gördüğü manzaraların büyüleyici farkındalığında hem de daha fazla yükselememesinin ıstırabı ile dolar. Kocaman, rengârenk balonunu ateşleyen enerji, yerden kopamayan ipe ters kuvvet uyguladığından olduğu yerde kalır. O kadar emek, enerji boşa gider. Onu tutan ipin bağlandığı kazık da yıpranır. Yüksellemekle yere inmemek arasında bocalayan balon gerçek fonksiyonlarını ifa edemediği için balonluktan çıkar. Nasıl ki, hiçbir gemi limanda durmak için yapılmamıştır, vakti gelince çapasını toplayıp güvenli sığınağı limanı bırakır, balon da göğe yükselmelidir. Bir gemi yoluna gittiğinde uçsuz bucaksız maviliklerde süzülme şansına kavuşur. Elbette orada büyük dalgalar, fırtınalar, karadelikler, vardır. Her an korkunç kazalar yaşanabilir, limanın o sığ koruyuculuğu, sarıp sarmalaması yoktur ama sonuçta gemi bir ulaşım aracıdır ve bu amaca hizmet etmelidir.

Aynı kitapta Estes, yaptığı bir alıntıda “Arketipselpskolojide giyim kuşam dış varlığı kişileştirir. Dış imge ya da persona kişinin dış dünyaya gösterdiği maskedir çok şey gizler hem erkek hem de kadınlar psişeyi uygun şişirme ve kılık değiştirmelerle yeniden şekillendirerek mükemmele yakın bir persona, mükemmele yakın yüz sunabilirler. Ağlayan anahtar/ haykıran soru personalarımızı boyarsa artık sıkıntılarımızı gizleyemez hale geliriz” diye yazar.

Bir başka yerde de “Anahtar sorular, onun kurtuluşu için gereken açılmayı ve gevşemeyi sağlasa da kız kardeşlerinin gözleri ve kılıç sallayan erkek kardeşlerin kasları olmadan başarıya tam olarak ulaşamaz.” der.

Tabi burada kastedilen kız ve erkek kardeşler Jung’un animu- animus dediği, dişil ve eril yanlarımızdır. Dişil tarafın sezgiselliği ile eril gücün dengeli olarak hayata aktarımında birey eyleme geçer ve kendi gücüne gelir. İşte o noktada içindeki ve çevresindeki yok edicilerin sesini kısar. Hatta tıpkı turuncunun yakıp yıkıp yeniden inşa için fırsat sunması gibi o sesleri itici güç olarak kullanır. Bunu başarabilmesi için onu sürekli sabote eden, yok edici arketipini besleyen iç sesini dengelemesi gerekir. Bu ancak sabotajcının gölgesinden çıktığında olur. O vakit çevresinde engel gördüğü durumları yıkacak cesareti bulur. Dönüştürücünün meşalesi ile tıpkı bir başka masalın kahramanı Vasalisa gibi yürüdüğü karanlık ormandan sağ salim çıkar. Döndüğü evinde onu karanlığa mahkûm edenlerden kurtulur.

Bu kurtuluşu, dönüşümü başaranlar bilir. Çevresinde ona şimdiye kadar “Yapamazsın, edemezsin, artık çok geç” diyenler, yoluna taş koyanlar en çabuk değişen, “Sana inanmıştık, zaten sen bizdensin, yaparsın, başarırısın” diye saf değiştirenler olur. Malum, kitleler, her zaman gücün yanında durur, oradan oraya savrulmakta beis görmez. Dün bireyi engelledikleri, suçladıkları halde yüzleri kızarmaz ve bir gün hain dediklerini birden kahraman yapıp omuzlar üstüne alırken mücadele sürecinde hep desteklediklerini söylerler. Lakin zirveye ulaşanlar bunu tek başlarına, içlerindeki eril ve dişil gücü dengesi ile yaptıklarının farkındadırlar.

Jung'un ifadesiyle madem "Her birimizin içinde tanımadığımız başka biri var" öyleyse ruhumuzdaki, hayatımızdaki, evimizdeki kısacası maddi ve manevi evrenimizdeki fazlalıkları yonttuğumuzda yeni bir kendilik olasılığı bizi bekler.

Kendimizle karşılaşacağımız bu yol, süreç çok kıymetlidir. Herkesin sürekli bir değişim ve dönüşümden bahsettiği, farklı öğretilerle kendince yollar çizdiği zamanlardayız. Bir şekilde herkes ruhuna yakın hissettiği bir metodu kullanarak bu değişimin kapısını aralıyor. Zaten hayatın kırılma noktaları biz bahçemizden çıkmak istemediğimizde bile fay hattını durduğumuz topraktan geçirtip sarsıyor dedik ya, mavi sakallar da bir şekilde hayatımıza giriyor, bizi alt üst edip hayat enerjinizi emerek bir başka ava doğru çoktan yola çıkmış olabiliyor.

İşte bu noktada ruhu doyurmayan, altı boş öğretiler sapır sapır dökülüyor. Normal zamanlarda herkes ermiş maskesi, erginlenmiş insan giysisi ile dolaşıp ahkâm kesiyor da gerçek bir kriz anında tutunacak dalın sağlamlığı, felsefesinin altını dolduran fikirleri, uygulamaların işe yararlığı önem arz ediyor.

O yüzden anahtarın bizde olduğunu fark etmek önemli bir adım olsa da yeni hayatımızda gidilecek yolu seçmek o kadar basit değil. Ama burada güvенеceğimiz en önemli danışman sezgilerimiz, vicdanımız, aklımızdır.

Yunus Emre'nin:

"Bu yol uzaktır /Menzili çoktur /Geçidi yoktur /Derin sular var" dediğini anımsayarak boğulmayacağımız sulardan, ferah sahillere sağ ulaşmak temennisiyle.

Merve Usta

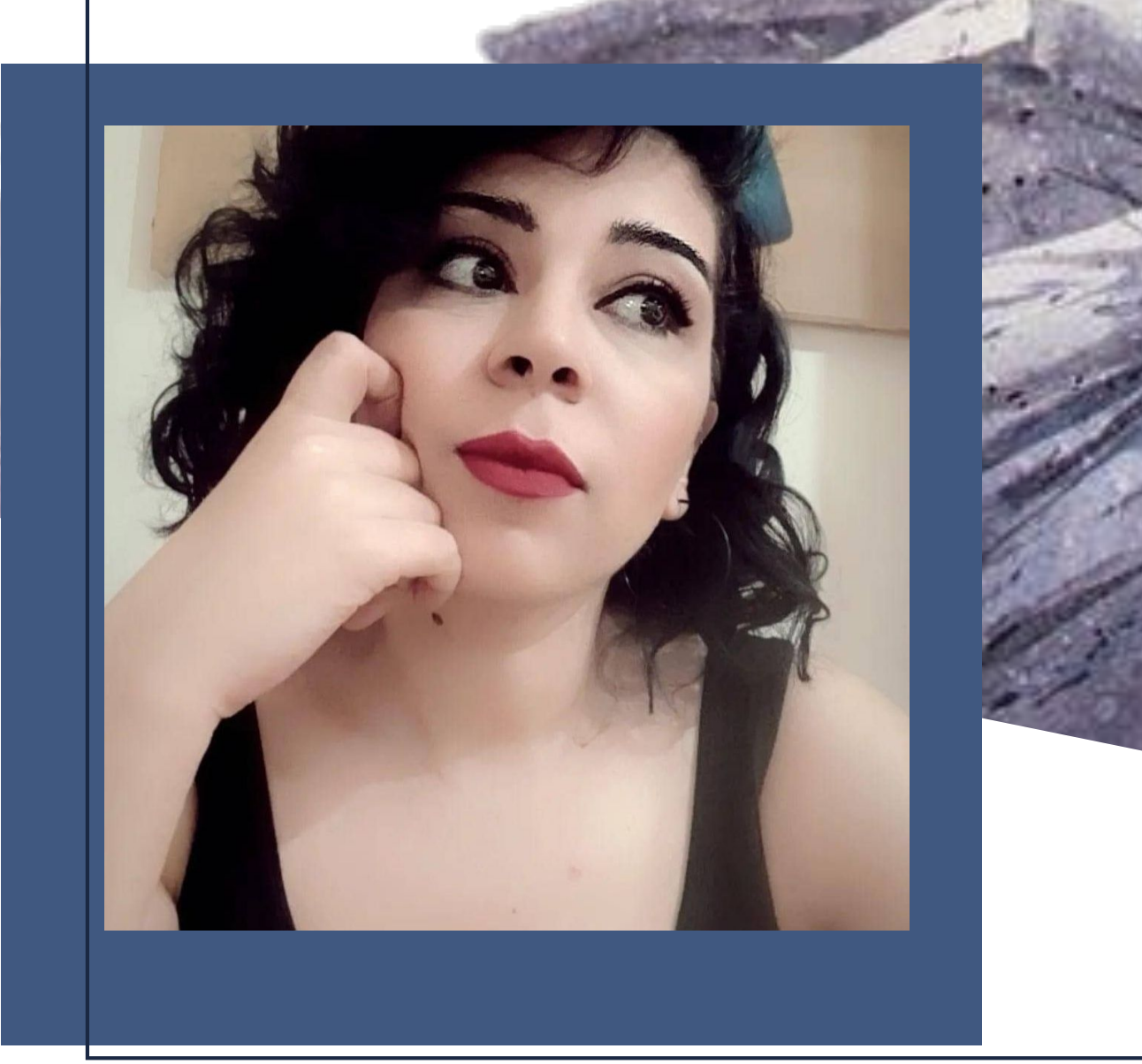
ŞIIR

İnsanlık

Doruklarında yine bu gece düşünce
Düşmez dilimden yüreğimden
Gözlerimden
Umut yüklü zaman
Getirmez bir an evvel
Seni
Bekleyen insan
Kavuşamaz mı güneş denize
Akisleri yansır yüreğime
Su yüzlerinde
Kin kusan balıklar
Yeryüzünde kaybolan insanlık
Ve sen
Ayaklar altında ezilen topraktan doğan
Doğan kanatlarında taşınan
Umut yüklü zaman
Kuyu diplerinde kaybolan
İnsanlık
Bugün batan bataklık da gizli
Yarın doğacak ayın ardından...

Ulak Zeynep Eşin

Bir masala sırf anlatan inanırsa, o masal, masal olur mu hiç?

Doğru derler...

Ulak'ı ben de gördüm.

Bir yiğit adamdı...

Ama dedi ki,

"Bu köy, son köydür."

"Artık buradayım, beklemekteyim, yorulдум."

"Gidilecek bir yer, çıkılacak bir yol kalmadı bize."

Bilsek ki o burada, bilsek ki beklemekte, gitmesen...

...kalsan bizle...

...beklesek seninle, yolunu gözlesek...

Aynı masala inansak beraber. Olmaz mı hiç?

Olur elbet.

Bir masala sırf anlatan inanırsa, o masal, masal olur mu hiç?

Olmaz elbet.

Kalasin.

Kalasin ki onu sahi edelim.

Zamanını ve harita üzerinde nerede olduğunu bilmediğimiz isimsiz bir köye, bir gezgin gelir. Bu yorgun gezgin, bir ulaktır. Anlatacak hikâyeleri vardır, söyleyecek sözleri... Hikâyelerini en çok çocuklar sever. Kusursuz bir hayal gücüyle yazılmış bu büyülü ve ürkütücü hikâyeler, Ulak Zekeriya'nın dilinde efsanevi destanlara dönüşürler. Çocukların sevdiğini büyükler sevmez elbet, ya da tam tersi. Köy halkı Zekeriya'nın getirdiği sırları taşıyamaz, gizemli bir sis çöker köyün üzerine...

Dönem filmleri ile toplumsal duyarlılığı vurgulayan Çağan Irmak, mistik bir konuyu hikâye ediyor. Filmin başrollerinde Çetin Tekindor, Hümeysra, Yetkin Dikinciler, Feride Çetin, Şerif Sezer, Melis Birkan ve Kaya Akkaya oynuyor.

İstanbul Kısırkaya köyünde, senaryoya uygun olarak tasarlanan bir köy inşa edilerek çekilen filmin konusu kısaca şöyle: Zamansız ve mekânsız bir yerde, Zekeriya adında bir seyyah, köy köy dolaşır Ulak İbrahim'in hikâyesini anlatır. Zekeriya, dünyanın tüm günahlarını kendine yük etmiş bir köye gelir ve bu köyde hikâyeyi anlatmasıyla birlikte engellenemez bir devrime neden olur. Zekeriya ile gelen sırlar, köye geri dönülmez bir değişim yaşatır. Ulak İbrahim'in onları gelip bir gün kurtaracağına inananlar beklemeye başlar.

Filmde doğu-batı kültürleri ilginç ve tartışmalı bir şekilde buluşmuş. Bir kere filmin ciddi anlamda western sinemasını hatırlatan ana hikâyesi, doğuya özgü mistik ve gizemli detaylarla zenginleştirilmiş. Köyün gündelik yaşamı Anadolu köylerini anımsatırken; deniz kenarındaki yoz meyhane Yunan adalarından fırlamış gibi. Köy evlerinin mimarisi ve hatta evlerin içindeki detaylar belirgin değil, ikinci bir izleyişi zorunlu kılıyor.

Her köyün bir ağası var, bazen ağacı çeteleri var, delisi var, deliye düşmanlık edeni var. Çocukları var, o çocukların hayalleri var. Kimi zaman içinde o köyden ayrılıyor, kimi ise yaşamının sonuna kadar aynı evde kalıyor. O köyler aslında büyük bir sistemin parçası; değişmeyen kuralları var. Ortada o kuralları koyanlar olmasa da, bekçisi çok. Kuralları beğenmeyenler ya çekip gidiyor, ya da dışlanıyorlar ve hatta yok ediliyorlar. Çağan Irmak'ın çölleşmiş bir western kasabasını anımsatan fantastik diyarı da böyle bir yer. Western kasabasındaki gerilimi bol barın yerini bir kahve almış. Oranın hemen önünde ise büyük kavgaların yaşandığı bir meydan var. Bazen sert bir kavga yaşandığında donakalıyor köyün sakinleri. Bazen ise köyün delisi aşağılanıyor. O zaman bütün köylü tadını çıkarıyor bu gösterinin. Ritm tutuyor kahkalarıyla.

Mitoloji ve destanlarla en eski anlatı örneklerinden biri olan masaltürü, Ulak filminin ana temasıdır. Film aynı zamanda izleyiciye yapısal bir şekilde bir hikâye anlatır. Filmin ana karakterini oynayan Zekeriya bir peri masalı anlatıcısıdır ve çocuklara anlattığı masallar filmin atmosferini oluşturur. Ahlak, dayanışma, sevgi ve kadim öğretiler gibi insani erdemleri içinde barındıran masal anlatısı, sinema sanatının sunduğu olanaklarla büyülü bir hal alır.

Sen bu masalı sevdin mi?

-He ya, sevdim. Hem masalı, hem seni...

-O zaman bağışla beni. Başka çocuklar da dinleyecek bunu sen gibi. Başka çocuklar da öğrenecek Ulak İbrahim'in hikâyesini. Anlatma mı dersin bana? Anlatmamak olmaz. Dilim olmazsa ben neyerim çocuk.

Masalların çocukların hayal güçlerinde farklı şekillerde tasvir edilmesi zaman ve mekân kavramlarını göreceli hale getirmiştir. Bu görecelilik, masal türünü özgürce hayal etmenin özelliğidir. Sinema içerisinde çocukların hayal güçlerini bölerek bu göreceliliği izleyiciye yansıtmaya çalışır. Masal anlatımı dışında şaman ritüellerini andıran ritüeller, giyim tarzları ve takılar, Anadolu coğrafyasının folklorunu yansıtır. Bunun dışında mekân tasarımları, dil ve mistisizm de filmin mistik atmosferini destekleyen diğer unsurlardır. Ulak filmi Türk anlatı geleneğinin dokusuna sahiptir.

Çağan Irmak, fantastik sineması olmayan bir ülkeye; ciddi, edebi, son derece anlamlı ve olgun bir masal anlatıyor. Bana göre çok önemli bir deneme, denemeyi sevmeyenlerin köyünde.

Ulak gelecek! Sana kalbinin karasını gösterecek! Gözünü kör eyleyecek! Bekle hele bekle!..

Ne izlemeli

Kaos Yürüyüşü

Patrick Ness'in Chaos Walking roman serisinin 2008'de yayımlanan ilk kitabı The Knife of Never Letting Go'dan uyarlanan Chaos Walking, kadınların tamamının öldüğü, erkeklerin ise birbirilerinin düşüncelerini Gürültü (Noise) adı verilen bir şekilde duyup görebildiği distopik bir dünyada, Violet adında gizemli bir genç kadının ortaya çıkmasıyla değişen dengeleri anlatıyor.

Selva Ezgi Yücel

BİR SINIF ATLAMA ARACI OLARAK MASAL

Bir varmış bir yokmuş, eski zamanların birinde yoksul mu yoksul bir aile yaşarmış. Bugün bulup bugün yiyen anne babanın, gözünün içine baktıkları, gelinlik çağda bir kızları varmış. Günlerden bir gün, anneye komşularından biri, hayvanlarına vermekten son anda vazgeçtiği irice bir lahanaya vermiş. Anne de lahanadan koca bir kazan kapuska pişirmiş.

Burada masalın meçhul yazarının, aileye kıran girdiği için acilen kesilen bir bütün tavuk veya bir parça et yerine vere vere lahanaya vermesi, masalın kendi içinde bir tutarlılığı olduğunu altını çiziyor. Lahanadan pişirilen kapuskayı ailenin yoksulluğunu vurgulayan bir imge olarak kullanıyor.

Eve gelip kapuskayı gören baba, gözleri mutlulukla parlayarak, “O zaman kapuska kazanını da alıp ormana gidelim, piknik yapalım!” demiş. Anne ve kızı kapuska kazanını kaptıkları gibi ormana gelmişler. Geze geze vardıkları ormanda kapuskayı yemeye layık bir yer bir türlü bulamamışlar. Orası güneş, burada yerler ıslak derken kız çok yorulmuş. Kızlarına kıyamayan anne ve baba, “Sen burada, şu ağacın dibinde otur dinlen, biz yer bulalım, sonra da gelip seni alalım.” demişler. Genç kız ağaca sırtını dayayıp oturmuş, o sırada ormanın içinden atlı sesleri gelmiş. Kız sesin geldiği yöne doğru baktığında beyaz atının üstünde süslü kıyafetleri ve arkasında adamları ile prensi görmüş. Kendisine evlenmesi için önerilen kızları “Çokbilmiş, çok nazlı, çok hırslı!” bulduğu için beğenmeyen prens ormanda gördüğü bu gösterişsiz ama güzel kıza görür görmez vurulmuş. Atından inmiş, heyecandan elini kolunu nereye koyacağını bilemeyen kızın yanına gitmiş, gösterişli hareketlerle kendini tanıtmış ve ona âşık olduğunu söylemiş.

Sıradan, halktan bir kızı görür görmez âşık olup evlenmek isteyen prens sekansı; tam bir masal klişesi ile dinleyiciyi baş başa bıraksa da masalın burada bitmiyor oluşu, bekleneni aşip dinleyiciyi heyecanlandırıyor. Bilinenin aksine düğüm erkenden çözülüyor ve kimse ölümlerden dönmeden prens ve prenses karşılaşılıyor.

Hemen sarayına gidip kral ve kraliçeye onu takdim etmek ve hemen yarın kendisiyle evlenmek istediğini söyleyen prens, kendi anne babasıyla ilgili zayıf itirazlarda bulunan kızı, adamlarının anne babasını bulup arkalarından yetişeceklerini söyleyerek ikna etmiş ve saraya doğru yola çıkmışlar. Kızın annesi ve babası "Sen burada yapamazsın, kursak kavurgasını ister!" deseler de dinletememişler ve prensle yoksul kız evlenmiş.*

Burada masalımızın sınıf atlatma işlevi ortaya çıkıyor. Vasıfsız, yoksul kız tesadüf eseri karşılaştığı prensle evlenmeye hemen tav oluyor. Çünkü kendi şartlarıyla varabileceği bir nokta yok. Bu noktada bazı masalların kadınlarla ilgili çok talihsiz mesajlar içerdiği söylenebilir. Oysaki yoksul bir kız okuyarak ya da çıraklık yaparak bir meslek sahibi olabilir, bu vesileyle yoksulluktan kıvranan ailesini de destekleyebilir, bu mümkündür. Fakat nedense süslü kıyafetler giyen ve kendisinin prens olduğunu iddia eden birine inanıp evlenmeye ikna oluyor. (Kamu Spotu: Prens olduğunu ve sizi sarayına götürüp evleneceğini iddia eden adamlara itibar etmeyiniz ve atlarına binmeyiniz.)

*Aradan günler haftalar geçmiş, genç prenses saraya iyi kötü alışmış ama canı fena halde hedik** istiyormuş, prense söylemiş ama prens, "Hedik de neymiş? Ben sana her çeşit kuruyemiştten getirteyim!" demiş ve getirtmiş. Hayatında hiç görmediği yemişleri gören genç kız hepsini tatsa da içindeki hedik özlemi geçmemiş ve ailesine mektup yazıp ona gizlice hedik göndermelerini istemiş. Ailesi bir yolunu bulup hedigi saraya göndermişler.*

Prenses odasında tam hediği yiyecekken prens odaya girmiş. Korkuyla hediği yastığın altına saklayan prensesin telaşını fark eden prens ne olduğunu sormuş, “hiic!” demiş prenses, “annemle babam bana inci kolye göndermişler ona bakıyordum, sen gelince yastığın altına koydum” demiş. Prens yastığı kaldırmış, altından ışıl ışıl bir inci kolye cıkmiş, prenses bu işe ck şaşırmış ama sesini cıkarmamış.

Başka bir gün prensesin canı işkembe istemiş. Bunu duyan prens, “ıyy işkembe mii? Ben sana en besili kuzuları kestireyim, aşcılar pişirsinler yiyelim beraber” demiş. Dediğini yapmış da, ama prensesin istediği bu değilmiş. Ailesine haber etmiş, işkembeyi de bir şekilde saraya sokmuşlar. Odasında gizlice tam işkembeyi yiyecekken, prens odaya gelmiş, prenses telaşla elindeki yastığın altına saklamış. Prensесin telaşı gözünden kacımayan prens ne olduğunu sormuş, prenses de “annemle babam bana ayna yollamışlar, ona bakıyordum” demiş. Prens yastığı kaldırdınca altından el işlemesi, altın crceveli bir ayna cıkmiş! “Haydi” demiş prens “sen şu inci kolyeni tak, aynandan kendine bak, ben de dizine uzanayım güzelliğini izleyeyim” demiş prensese. Prens prensesin dizinde yatar, prenses de aynadan biraz kendini biraz da prensi izlerken “hihihih!” diye glvermiş. Prens, “ne oldu, neden gldn?” diye sorunca da “hiic, demiş “buradan bakınca bıyıklarını heladaki fırcanın tellerine benzettim de ona gülüyorum!” demiş. Prens bunu duyar duymaz bir hışımla yerinden kalkmış, hemen hizmetcilerе seslenmiş, “cabuk!” demiş “neyi var neyi yoksa toplayın, burada bir cp kalmasın! Götürüp ormanda onu bulduğumuz yere bırakın!”

Genc kız uyuyakaldığı ağacın dibinde annesiyle babasının ona seslenmeleri ile uyanmış. Meğerse kapuska kazanı hariic her şey bir rüyaymış.

Başlardaki yanlış pedagojik yaklaşımları saymazsak, masalın dinleyenin merakını diri tutan bir temposu var, anayoldan gitmek yerine patikalardan dolaşarak ve kck sürprizler yaparak ilerliyor. Büyülü gercekcilik masalların olmazsa olmazı ama bütün masalın bunun üzerine kurulması dinleyende kaygan zemin etkisine yol aacıyor ki bu masalda büyülü gercekcilik olması gerektiği kadar, ne eksik ne fazla.

Yazar ya da masalcı, masalın ana fikrini masalın iicinde anne babaya “kursak kavurgasını ister” dedirterek de özellikle vurguluyor. Geldiğin noktaya uyum sağlamazsan alaşağı olursun önermesiyle de dolambaclı da olsa doğru noktaya değiniyor.

Notlar =

*Kursak kavurgası: Özellikle Orta Anadolu’da herkes alıştığı şartları arar anlamında kullanılan bir atasözüdür.

**Hedik: Haşlanmış buğday, nohut, fasulye gibi tahıllarla ve kavrulmuş cdene ile yapılan bir atıştırmalık. Genellikle bebeklerin ilk dişi cıktığında yapılıp ikram edilir.

Yekta Yıldızlı Güneşi Karşıla

Havada asit ve biraz da kir kokusu yaygın,
Yüreğim yangın,
Dünya kırgın,
Ve ben sessizliğine aşığım yaşamın.
Bir yanı yolcusu tükenmiş durak,
Elleri arkasına bağlanmış bir heybet,
Zuhur etmek, düşünmek kadar elbet.
Yeryüzü ılık serzenişlerle terennüm ettirirken kendini bilhassa,
Ve arzularken nefsinin niyet etmediği her kaba çöküşü,
Ya hasta kalmış bir fikir,
Ya da hassas olmuş bir zikir,
Belki de eşsizliğin en zarif hâli,
Hatta yok yere eskimenin görüşü.
Güzellikler açar kötünün bahçesinde dik durmakla,
Cesaret yüreği işitmekle yaşar,
Bu silsile sevgiyle ağlar,
Ve ağlamak,
Güneşi karşılar.

Selma Sayar

“EŞEĞİN AKLI” MASALINA YAZINSAL BİR BAKIŞ

Her insanın yaşamında ya da yaşamının bir döneminde, edebiyatın az veya çok etkisi vardır. Edebi türlerden birisiyle gerek okuyucu olarak, gerekse de dinleyici olarak ilgilenmiştir. Masallar bu türlerin başında gelir. Çocukluk döneminde masal dinlememiş, masallarla uyumamış, masalların büyüdü dünyasından etkilenmemiş insan yoktur.

Kimi araştırmacılar, masalın mitolojiden doğduğunu, kimileri dünyaya Hindistan'dan yayıldığını, kimileri de antropoloji ile ilgisini kurarak, “İlkel yaşamın kalıntısı” olduğunu ifade etseler de, masal kaynağı ile ilgili kesinleşmiş bir görüş birliği yoktur.

Masalı masal yapan temel özellikler, olağanüstü olaylar, durumlar, yerler ve kişilerdir. P. Naili Boratav masalı, "hayalî hikâye" olarak tanımlar. Yani bir anlatı türü olan masallar, hayali öğelerle örülmüştür. Vermiş olduğu etik, psikolojik, ekonomik ve sosyolojik iletilerle çocukları hayata hazırlayan, içinde yaşadığı ortama, çevreye uyumunu kolaylaştırmaya çalışan, özgüveni gelişmiş bireyler olarak yetiştirme ereği taşıyan araçlardır.

Masallardaki etik iletilerde genellikle, “dürüstlük” ve “yalan” konusu işlenir.

Psikolojik iletileri çok fazladır. Bu iletilerde genellikle, “iyilik/kötülük”, “haklılık/haksızlık”, “kararlılık/kararsızlık”, “sevgi/saygı”, “dostluk/barış/paylaşım”, “bağışlayıcılık”, “sabır”, “korku”, “umut”, “şans”, “merak”, “kıskançlık” gibi önemli değerlere yer verilir.

Masalın ekonomik iletilerinde ise, “paranın gücü ve yarattığı olumlu/olumsuz durumlar”, “insanlar arasındaki ekonomik yardımlaşma ve dayanışma” konuları anlatılır.

Sosyolojik iletilerde de, “anne iyiliği”, “anne-baba sözü dinleme”, “ailede biz duygusu”, “kralların/padişahların yönetim anlayışları” ile ilgili konulara ağırlıklı olarak değinilir.

Masalla ilgili bu genel saptamalardan sonra daha özel bir alana yönelmek istiyorum. Antakya'da doğmuş, çocukluğunun tamamı, gençliğinin büyük bölümü bu coğrafyada geçmiş bir Türkçe/Edebiyat öğretmeni, bir yazar olarak, çocukluk dönemimde Hatay masallarını çokça dinledim. Bunların içinde, “hayvan masalları”, “olağanüstü masallar” ve “gerçekçi bulduğum masallar” vardı. Bu masalların çoğu, duygu dünyamda silinmesi olanaksız izler bıraktı. Bu yazıda, hiç unutamadığım “Eşegin Akli” adlı masala değinmek istiyorum. Masal şöyleydi:

Bir varmış bir yokmuş, birinde bin var iken birinde hiç yok imiş. Zamanın birinde ve çok çok uzak diyarlarda eşek, güvercin, keklik, kaz, ördek, tavuk ve horoz oturmuşlar, büyücek bir tarlayı ekmeye karar vermişler. Elleri birer avuç tohum alarak tarlanın yolunu tutmuşlar. O gün akşama kadar çalışmışlar. Tarlaya nohut, pirinç, arpa, yulaf ve buğday ekmişler. Aradan epey bir zaman geçtikten sonra eşek, güvercin, keklik, kaz, ördek, tavuk ve horoz, “Gidelim bir bakalım ekinlerimize,” demişler.

Gitmişler, bakmışlar ki ekinler sararıp büyümüş. “Artık biçip, hasat yapma zamanı gelmiş. Gidelim, oraklarımızı bileyelim, yemeklerimizi hazırlayalım, yarın da gelip hasadımızı yapalım,” diyerek, evlerine dağılmışlar. O gece güvercin, keklik, kaz, ördek, tavuk ve horoz hazırlık yaparken eşek acıkmış. Doğruca tarlaya gitmiş, tarlada ne var ne yok hepsini yemiş bitirmiş. Ertesi gün tarlaya vardıklarında şaşırıp kalmışlar! Tarla talan edilmiş. Her yer bomboş. Ortada hiçbir şey kalmamış. İçlerinden güvercin, “Burayı ektiğimizden kimsenin haberi yoktu, mutlaka içimizden biri yapmıştır,” demiş; ama bu suçlamayı hiç kimse kabul etmemiş. Sonra güvercin, “O zaman kuyu başına gidelim, eğer bu tarladaki ekinleri ben yediysem, kuyunun içine düşeyim, diyerek, ayrı ayrı yemin edelim.

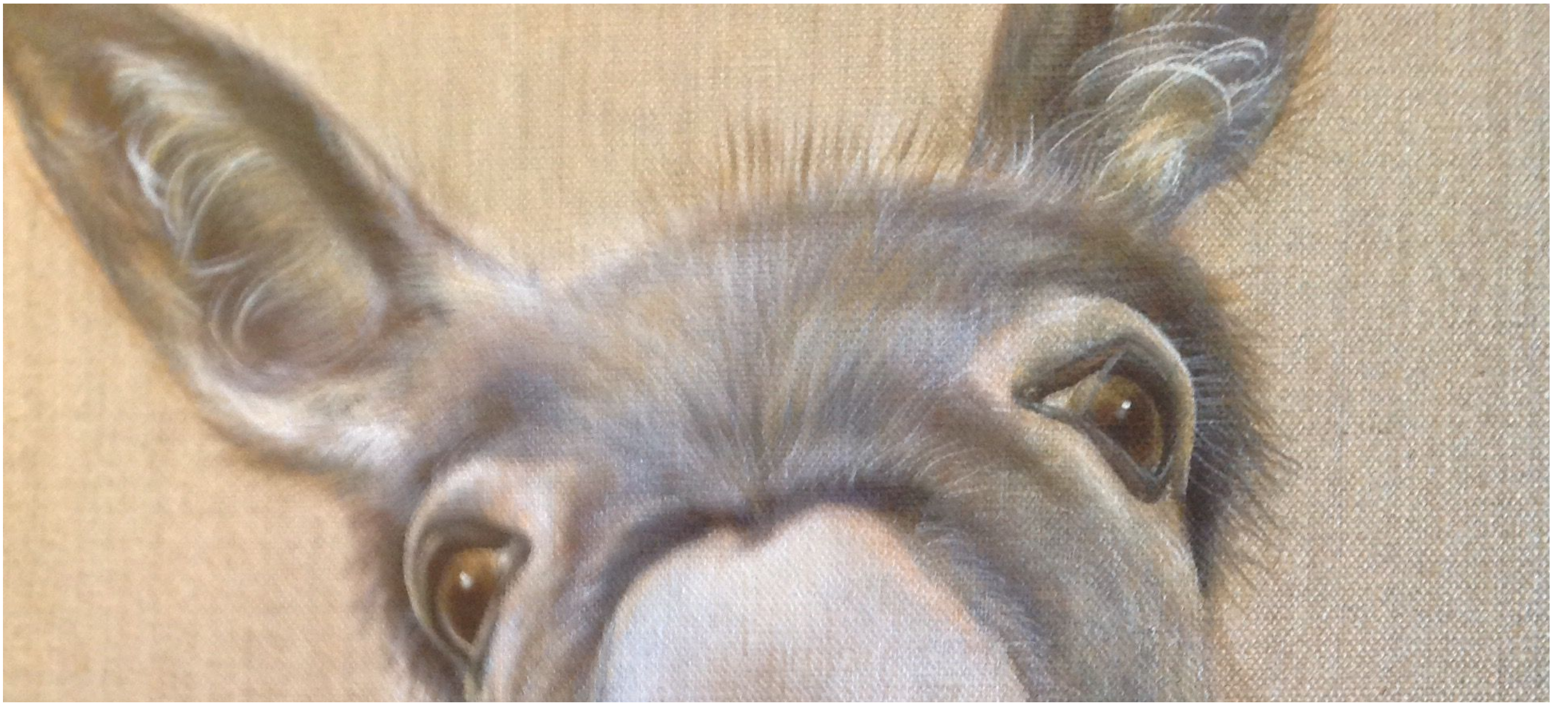

Yemin eden kuyunun üstünden atlayarak karşı tarafa geçsin,” demiş.

Önce bu öneriyi sunan güvercin gelmiş kuyunun başına, “Eğer ben yediysem kuyunun içine düşeyim,” diyerek atlamış kuyunun üstünden ve geçmiş karşıya. Sonra keklik, kaz, ördek, tavuk ve horoz, ayrı ayrı yemin ederek kuyunun karşısına atlamışlar. Sıra eşeğe gelmiş. Eşek, “Eğer tarladaki ekinleri ben yediysem içtiysem kuyunun içine düşeyim,” demiş ve atlamış üstünden kuyunun; ancak karşıya geçmeden düşmüş kuyunun içine. Böylece herkes tarladaki ekinleri eşeğin yediğini anlamış. Arkadaşları, “cezasını çeksin” diyerek, eşeği kuyunun içinde bırakıp, oradan uzaklaşmışlar.

Eşek, kuyunun içinde debelenip dururken, bir yandan da, “Beni çıkarın buradan, beni kurtarın!” diye bas bas bağıriyormuş. Oradan geçen bir tilki, bu sesi duymuş. Kuyunun başına gelmiş, içine bakmış ve eşeği kuyunun içinde debelenirken görmüş. Eşek kaldırıp başını yukarıya bakmış, tilkiyi görünce ona yalvarıp yakarmaya başlamış: “Tilki kardeş acı bana. Ne olur kurtar beni buradan. Eğer beni kurtarırsan, kulun kölen olurum senin. Kurtar da, sonra ne yaparsan yap bana,” demiş. Tilki, bu yalvarışa kayıtsız kalmamış, eşeği çekip çıkarmış kuyudan. Çıkardıktan sonra, “Beni kurtar da ne yaparsan yap dedin ya. Ben de kurtardım, şimdi seni afiyetle yiyeceğim,” demiş. Eşek, itiraz etmeye çalışmış ama tilkinin elinden kurtulamayacağını anlayınca kabul etmek zorunda kalmış. Tilki, “Söyle bakalım, seni nerenden başlayayım yemeye,” dediğinde, eşek düşünmüş taşınmış, “Beni yemeye kuyruğumdan başla; çünkü benim en lezzetli yerim kuyruğumdur,” demiş. Tilki, ölümü kabullenmiş görünen eşeğin bu sözüne inanarak, eşeğin arkasına geçmiş, iştahla ağzını açmış, kuyruğu yemek için yaklaşmış. Tam bu arada eşek tilkiye öyle güçlü bir tekme atmış ki, tilki havada döne döne metrelerce geriye fırlamış. Eşek, yaralanan ve yerinden kalkamayan tilkiye bakarak, biraz da sırtarak kaçmış gitmiş. Acı içinde kıvranan tilki, “Eşek akıyla hareket edenin sonu böyle olur!” diye söylenip durmuş. Eşek de ölümden kurtulmuş olmanın sevinciyle kimseye bir daha haksızlık yapmamış.

Bu masal, çocukluğumda çokça dinlediğim masallardan biridir. Bu masalın çocuk eğitimi açısından önemine değineceğim ve eleştirel bir bakış açısıyla da yorumlayacağım. Masalda:

1. Yardımlaşma, dayanışma ve ortak aklın önemine vurgu yapılıyor.
2. Ortak alınan kararlarda, herkesin aldığı görevi eksiksiz yapması gerektiği öğütleniyor.
3. İmece olarak yapılan işlerde paylaşımın eşit ve adil olması, başkasının hakkına el uzatılmaması işleniyor.
4. Hak hukuk ve adaletin ne kadar önemli olduğu, adil sistemin işlemesi halinde gerçek suçlunun mutlaka ortaya çıkarılacağı ve cezasını çekeceği anlatılıyor.
5. Yalnızca kişisel çıkarını önceleyenlerin, karşılıksız bir yardım yapmayacağı iletisi veriliyor.
6. Söylenen sözlere kayıtsız koşulsuz inanmak yerine önce mutlaka sorgulanması, ondan sonra karar verilmesi gerektiği salık veriliyor.

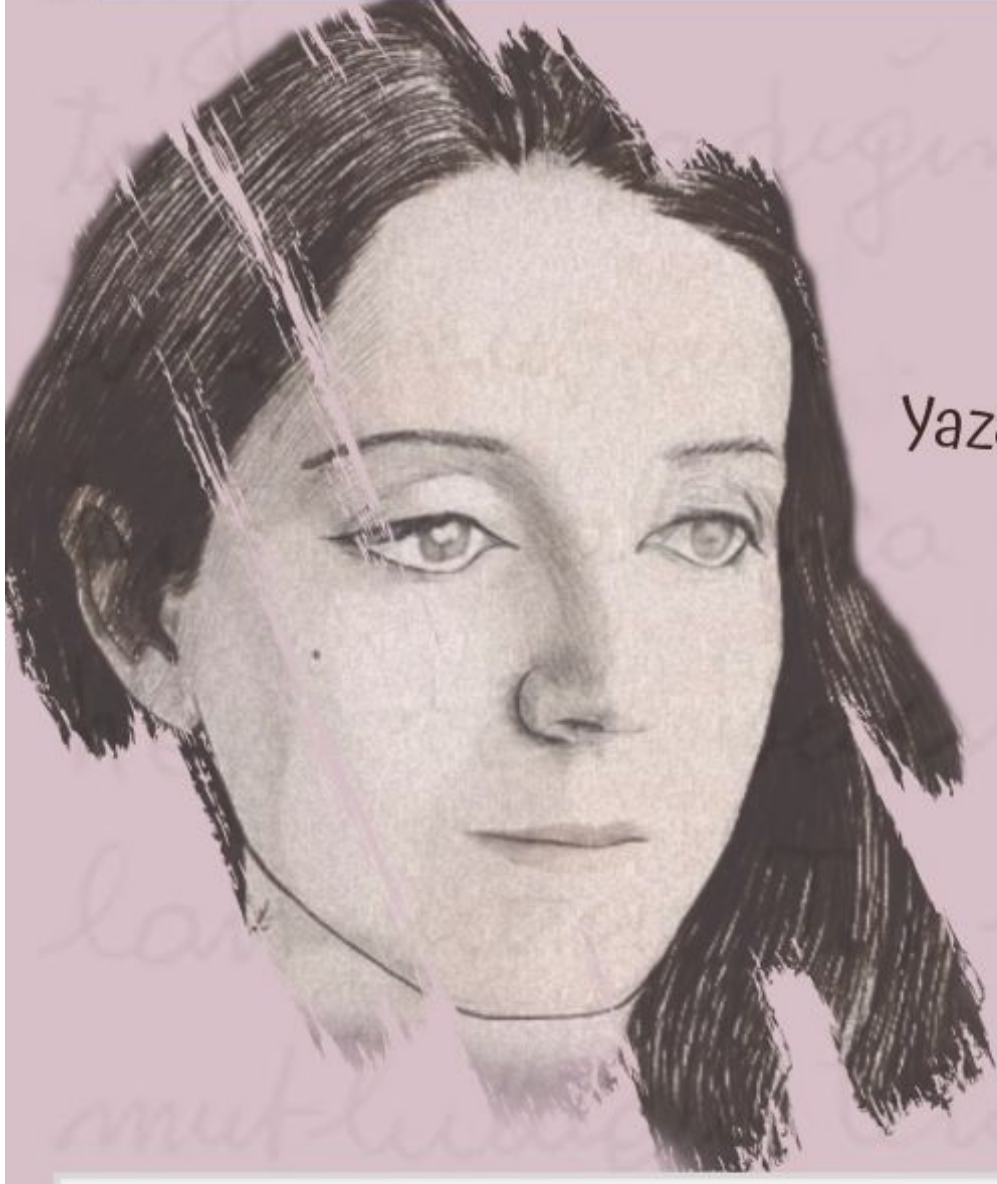
Masalda, olumlu iletilerin yanı sıra kimi çelişkiler de göze çarpıyor. Örneğin; söz konusu hayvanların, yardımlaşma dayanışma içinde, ortak aklı işleterek üretim yapmalarının, kendilerine kazanç getirmesi beklenir; ancak öyle olmuyor. Ortaya bir kazanç çıkmıyor.

Eşek, arkadaşlarına ihanet etmenin bedelini kuyuya düşerek ödüyor. Burada suçlunun mutlaka cezasını çekeceği iletisi verilse de, cezanın, işlediği suçun karşılığı olup olmadığı tartışılır. Diğer bütün hayvanlar ettikleri ürünü kaybederken, eşeğin yedikleri yanına kâr kalıyor.

Masallarımızda, nasıl ki at “güvenirliği”, aslan “otoriteyi” temsil ederse, tilki “kurnazlığı”, eşek de genellikle “aptallığı” simgeler. Bu masalda ise tilkinin, bir eşeğin aklına kanarak tuzağa düşmesi bir çelişkidir. Tilkinin, kötü niyetinin bedelini, eşeğin tekmesini yiyerek ödemesi olumlu gibi görülse de aslında çelişkiyi gölgelemektedir.

Kimi masalların, günümüze gelinceye kadar epeyce değişiklik gösterdiği bilinir. Buna bağlı olarak verilmek istenen iletilerin de farklılaşması, yeniden yorumlanması çok doğaldır.

Tomris Uyar Öykü Yarışması

Mum ışığında yazmaya çalışıyorum.
Ne mi? Neyi mi? Bir şey, herhangi bir şey.
Yazarak ısınmak, yazarak direnmek olsun da.

Tomris Uyar

Tema- Yılın En Uzun Gecesi

Başvuru Adresi
tomrisuyaroykuyarismasi@gmail.com

Seçici Kurul

Berna Durmaz
Fergal Tilmaç
Zeynep Eşin
Fuat Sevimay
Mehmet Fırat Pürselim

Ön Jüri
İlknur Demir
Aslı Esmâ Karaca

Son Başvuru Tarihi
15 Nisan Cuma

YENİİNSAN

YAZI-YORUM

EDEBİYAT DERGİSİ